

Göteborgsmodellen – konflikthantering genom utvidgad demokrati¹

Hans Abrahamsson,
Institutionen för Freds- och Utvecklingsforskning,
Göteborgs Universitet
H.Abrahamsson@padrigu.gu.se,
Göteborg i juni 2002

Inledning

Inför EU-toppmötet i Göteborg lanserades en speciell metod med syfte att fördjupa demokratin och minska riskerna för våldsamt konfrontation på gator och torg. Metoden – den s.k. Göteborgsmodellen - utvecklades successivt under det gemensamma förberedelsearbetet som sent omsider kom till stånd mellan statsrådsberedningen, Göteborgs kommun, Göteborgs Universitet, folkrörelser, aktivister och polismyndigheten i Västra Götaland. Den bestod dels i politisk dialog mellan aktivister och politiska beslutsfattare och dels i praktiskt samarbete mellan aktivister, kommun och polis inom ramarna för den s.k. måndagsklubben.²

Det är sannolikt att parterna gjorde sina egna tolkningar av vad denna Göteborgsmodell innebar. För Göteborgs Universitet handlade det om att gå vidare i en strävan att öka sina samhällsliga kontaktytor, den s.k. tredje uppgiften, och tillhandahålla en arena för konflikthantering där fiendebilder kunde tvättas och hotbilder diskuteras. För Göteborgs Kommun handlade det om att Göteborg skulle kunna förbli en öppen och tillgänglig stad under EU toppmötet –inte minst för att inför omvärlden kunna visa upp sin kapacitet att organisera internationella konferenser. För de olika nätverk som bildats av en

---

¹ Detta arbetspapper ingår som en del i det forskningsprojekt som Bo Samuelsson, rektor vid Göteborgs Universitet, tog initiativ till efter göteborgshändelserna. Syftet med projektet är bl.a. att utifrån en allmänt hållen beskrivning av det som hände stimulera fram ny forskning som kan hjälpa oss att framgent undvika liknande situationer. Projektet genomförs av styrgruppen för Jean Monnet Centre of Excellence, under ledning av sociologen Abby Peterson. Diskussionsunderlaget finns utlagt på Padrigus och Attacs hemsidor (www.padrigu.gu.se, respektive www.attac.nu,).

² Med aktivister förstås i detta sammanhang individer eller grupper av individer som i kollektivt organiserade former vill uttrycka en politiskt åsikt med syfte att få till stånd vissa eftersträlvade samhällsförändringar. Grupper av individer med sådana strävanden och målsättningar kallas i texten ömsom för politiska rörelser och ömsom för folkrörelser. Det bör observeras att denna definition i allt väsentligt avviker från den definition som Polismyndigheterna i Västra Götaland ger i sin egen utvärderingsrapport (EU kommenderingen 2001). Med aktivist avser man här en person som begick eller förberedde brott den 11 till 16 juni 2001 i Göteborg (sid. 177).

myriad av olika organisationer och föreningar handlade det om att skapa det politiska utrymme som eftersträvades, dvs. att få demonstrationstillstånd och hjälp med att lösa ett antal logistiska problem, inte minst frågan om boendet och lokal för motkonferens och seminarier. För polisen var det sannolikt frågan om att skaffa sig så mycket information som möjligt för att lättare kunna fullfölja sina huvuduppgifter under EU-toppmötet, nämligen att skydda Svenska mässan från störningar och president Bush från politiska förödmjukelser. Samtidigt skulle polisen garantera den demokratiska demonstrationsrätten. För Attac, slutligen, handlade det om att skapa förutsättningar för utvidgad demokrati i form av politiska samtal mellan aktivister och olika företrädare för den svenska regeringen och för EU – det som kom att kallas för den konfrontativa dialogen och till vars innebörd vi senare skall återkomma.

Många hade sina särskilda skäl till att delta i någon form av dialog och hitta former för samarbete. Några trodde kanske att våldsamma konfrontationer skulle kunna undvikas helt. Andra var, utifrån den historia som de bar på, mer tveksamma. Flera poliser har uttalat att de förväntade sig bråk. Några av aktivisterna menade å sin sida att de ofta utsätts för polisvåld just för att polisen förväntade sig våldsamerhet och ansåg det bättre att föregripa än föregripas. En del av dem ville då hävda sin rätt att försvara sig. Men ingen förutsåg den händelseutveckling som komma skulle. Mer än kanske säkerhetspolisen. I efterhand har det blivit känt att den hotbild som de internt arbetade med sedan i början på maj klassades som den allvarligaste i svensk historia i samband med opinionsmöten. Dessa hotbilder diskuterades aldrig under måndagsklubbens möten.

Detta bidrag bygger på mina personliga erfarenheter av Göteborgsmodellens tillkomst, användbarhet och tillkortakommanden. Jag är docent i freds- och utvecklingsforskning, verksam vid Göteborgs Universitet och stod i den egenskapen tillsammans med professor Björn Hettne som värd för måndagsklubbens möten. Tillsammans med Björn ansvarade jag också för delar av den utåtriktade verksamhet som Universitetet bedrev under toppmötet.

Samtidigt har jag ett aktörsperspektiv på händelseförloppet. Som ledamot i styrelsen för den svenska grenen av den globala rättviserörelsen Attac ansvarade jag för organisationens underhandskontakter med statsrådsberedningen liksom för genomförandet av den politiska dialog som eftersträvades under EU-toppmötet. Under EU toppmötet kom jag spontant att bli budbärare mellan polis och aktivister vid en rad komplicerade situationer. Det gäller inte bara händelserna vid Hvitfeldtska gymnasiet och Järntorget utan kanske framför allt vid genomförandet av Lördagens stora demonstration. Efter EU toppmötet har jag medverkat till genomförandet av de arbetsmöten som förekommit mellan

aktivister och Göteborgskommittén, den utredning som regeringen tillsatt under ledning av f.d. statsminister Ingvar Carlsson, för att analysera händelseförloppet och för att föreslå åtgärder inför framtiden. Dessa erfarenheter utgör sammantaget den väsentliga empirin för min analys.³

Det kontroversiella i de slutsatser som presenteras varierar utifrån läsarens egna upplevelser och tolkningar. Om vi skall förenkla finns det två sätt att förhålla sig till det som hände. Ett perspektiv bygger på juridiska och legala aspekter. Ett annat perspektiv framhäver det politiska och det legitima.⁴ Jag kommer att diskutera göteborgshändelserna utifrån det senare perspektivet.

Det är min bestämda uppfattning, och här talar jag i egenskap av såväl fredsforskare som aktivist, att våld är ett dåligt sätt för att lösa konflikter. Jag tar därför avstånd från all form av våldsanvändning i länder med demokratiska styrelseskick – och Sverige tillhör dessa. Denna uppfattning delas också av Attac – icke våldsprincipen står inskriven i föreningens stadgar. Men det räcker inte att ta avstånd från våld. Omvåldet skall kunna undvikas måste vi också begripa oss på våldets dynamik och vad det är som gör att några aktivister använder våld i samband med politiska protester. Först då kan vi komma tillrätta med våldets bakomliggande orsaker. När jag i det följande tar upp och diskuterar våldet är det således med syfte att begripa några av de faktorer som bidrog till att utlösa den våldsdramatik som präglade Göteborg under några junidagar förra året. Det innebär inte att jag på något sätt vill försvara det våld som förekom.

Framställningen bygger på vad som brukar kallas för deltagande observation. Den utgår dels ifrån min egen tolkning av de samtal och händelser som präglat min verksamhet före, under och efter EU-toppmötet. Den utgår också från den förståelse av dessa händelser som jag bär med mig som ett resultat av den forskning som pågår vid Institutionen för Freds- och Utvecklingsforskning kring globala orättvisor, kring regionaliseringens möjligheter och problem och kring nya konfliktmönster. Vid all nutidsforskning där publicerade källor är få och där utrymmet för ryktesspridning är stort ökar risken för godtycklig tolkning. Jag har därför valt att försöka kvalitetssäkra materialet genom en rad kompletterande intervjuer. Jag har också låtit speciellt betydelsefulla aktörer konfronteras med olika utkast till detta arbetspapper för att få dem att förhålla sig och ta ställning

³ Jag har i samband med denna skrift blivit ombedd att fokusera händelser där jag själv varit direkt inblandad. Ett antal mycket viktiga händelser förbigås därför i detta sammanhang med tystnad. Dit hör bl.a. händelseutvecklingen på Berzeeliigatan, Avenyn, Vasaparken och Schillerska. Dessa händelser har utförligt kommenterats på annan plats (exv. Wijk 2002). Se också Abby Petersons och Mikael Oscarssons bidrag till denna bok.

⁴ Distinktionen mellan det legala och det legitima kommer att visa sig central för vår tolkning av händelserna under EU-toppmötet. Vad som är legalt eller inte bestäms av rättsväsendet som slutgiltigt tolkar de lagar som riksdagen har beslutat om. Upplevelsen av vad som är legitimt å andra sidan grundar sig på en uppfattning om huruvida lagarna är relevanta, anpassade till den rådande situationen i samhället och har tillkommit i en politisk ordning som överensstämmer med rådande demokratipraxis.

till materialet. Denna metod som jag utvecklat för tillämpning vid samtidsforskning (Abrahamsson 1997) kan benämnas som någon form av konfrontativ triangulering.⁵ Forskningsmetodiken är tidskrävande. Den bygger på stor empati mellan forskare och samtalspartner. Totalt har forskningsprocessen i samband med färdigställandet av detta arbetspapper resulterat i ett tiotal olika utkast och versioner.

I. GÖTEBORGSMODELLENS FRAMVÄXT

Det är inte möjligt att sätta en etikett eller ett ord på de hundratals aktivistorganisationer som inför EU-toppmötet i Göteborg bildade olika nätverk för att uttrycka sin politiska åsikt. I media beskrevs organisationerna innan toppmötet som anti-globalister, EU-motståndare och globaliseringskritiker. Under själva EU toppmötet kom de att delas in i två grupper – demonstranter och våldsvverkare. Det starkt nationella perspektivet och det ensidiga kravet på svenskt utträde ur EU som utgjorde den gemensamma nämnaren för de organisationer som ingick i Nätverket 2001, gjorde det samtidigt svårt för många andra organisationer att ansluta sig till detta. Detta var också anledningen till att de mer globalt inriktade rättviserörelserna tog initiativ till att bilda ytterligare ett nätverk, nämligen Göteborgsaktionen 2001. Därmed skulle förutom frågor kring svensk Europapolitik också frågor som miljö, militarisering, de globala rättvisefrågorna (skuldfrågorna och WTO) liksom storföretagens starka

---

^{5 5} Förutom hundratals samtal med företrädare för Regeringskansliet, Kommun- och polisledning samt de olika Nätverken före och under själva EU-toppmötet har jag i samband med mitt bidrag till denna bok genomfört ett flertal längre samtal för att komplettera mig egen minnesbild och samtidigt få händelserna belysta ur andra perspektiv. Viktiga samtalspartners har här varit Björn Hettne, Anders Nilsson, Håkan Thörn och Stellan Vinthagen från Göteborgs Universitet, Annika Hjelm, Lena Klevenås, Cecilia Verdinelli, Jens Ergon, Helena Tagesson, Elin Sundberg, Lasse Karlsson, America Vera-Zavala och Johan Rönnblom från Attac, Tord Björk, Magnus Hörnqvist, Kajsa Johansson, Nina Sörensen, Anders Svensson, Annika Tigeryd samt Örjan Bergsten samtliga från f.d. Göteborgsaktionen, Göran Nordenstam, Gerd Brantlid och Mikael Oscarsson, Polismyndigheten i Västra Götaland, Malin Berggren och Anita Kratz, Göteborgskommittén. Jag har också samtalat med Jonas Söderquist och Oskar Sjödin, Marionettfilm, Mattias Fuchs och Merete Kapstad, Göteborgsaktionen, Jan Strömstedt och Ingela Mårtensson, Nätverket 2001, Mia Christersdotter, Fritt Forum, Göran Johansson, Göteborgs Kommun, Leif Nilsson, Göteborg och Co, Roger Hällhag, Statsrådsberedningen och Ingvar Carlsson Göteborgskommittén. Kenneth Hermele, opinionsbildare och Mikael Löfgren, kulturskribent, har också kommit med värdefulla synpunkter liksom Amanda Peralta, Per Kramer och Peter Esaiasson samtliga vid Göteborgs Universitet I samband med Göteborgskommitténs arbete har jag också deltagit i tre stora rundabordssamtal med aktivister som deltog i Göteborgshändelserna omfattande 25, 150 respektive 70 personer. Ur egna arkiv har jag också gått igenom en mängd tidningsartiklar och nyhetsprogram från den aktuella perioden. Därtill kommer ett antal uppsatser som producerats vid Göteborgs Universitet. Speciellt förtjänar här att nämnas en C-betygsuppsats av Susanne Fjällemark och Sandra Åkesson vid Institutionen för journalistik och masskommunikation som ger ett polisperspektiv på händelserna (Polisens förhållningssätt till mediernas rapportering av sammanstötningarna i samband med EU-toppmötet i Göteborg 2002), liksom en annan C-betygsuppsats författad av Kajsa Johansson och Ebba von Krusenstierna vid Institutionen för freds- och utvecklingsforskning som ger ett aktivistperspektiv på händelserna (Hur har vi det här då – Två berättelser om det som hände utanför EU-toppmötet i Göteborg 14-16 juni. Tillämpade teorier om falsk kommunikation.). De beskrivningar och bedömningar som görs är mina egna och delas inte nödvändigtvis av mina samtalspartners.

inflytande föras in på dagordningen. Dessa nätverk har, liksom Föreningen Fritt Forum, behandlats i andra kapitel i denna bok. I det följande skall vi främst uppehålla oss vid den roll som Göteborgs Universitet och som den globala rättviserörelsen Attac kom att spela för Göteborgsmodellens framväxt och tillämpning.

Göteborgs Universitet

Händelseutvecklingen i samband med EU toppmötet i Nice senhösten 2000, reste frågan om Göteborgs Universitets möjligheter att bidra till ett toppmöte i Göteborg präglad av dialog istället för våldsam konfrontation. Frågan motiverades utifrån universitetets uppgift att som samhällsinstitution kritiskt granska samhällsutvecklingen och medverka till reflektion och en fördjupad kunskapsbildning. I egenskap av rektorns internationaliseringsrådgivare föreslog professor Björn Hettne, tillika ämnesföreträdare vid Institutionen för Freds- och Utvecklingsforskning, ett engagemang under EU-toppmötet från Universitets sida som skulle bygga på fyra ambitionsnivåer. Den första ambitionsnivån hänförde sig till den internationella konferens om hållbar utveckling som Göteborgs Universitet sedan länge planerat och som skulle äga rum några dagar innan själva EU-toppmötet. Nästa ambitionsnivå var att i samarbete med Fritt Forum och med hjälp av bildskärmar nere på Pustervikskajen sprida konferensens resultat till en bredare publik. Den tredje ambitionsnivån handlade om att arrangera en panel av forskare med intresse för globaliseringsprocessen inom ramarna för Fritt Forums seminarieverksamhet under EU-toppmötet. Den fjärde och mest avancerade ambitionsnivån var att fungera som en ”brygga” mellan olika globaliserings- och EU-kritiska rörelser och det officiella EU toppmötet inne på mässan.

Utöver dessa ambitionsnivåer kom också universitetet att spela en viktig roll för förberedelsearbetet inför EU-toppmötet genom att i sina lokaler på Världshuset (strax intill Järntorget) tillhandahålla en neutral arena för samtal mellan aktivister, Göteborgs kommun och Polisledningen. För att bredda förankringen inom Universitetet och stärka den egna resursbasen togs också initiativ till bildandet av ett nätverk för globala frågor bland universitets anställda.⁶

---

⁶ Andemeningen bakom Universitetets engagemang under EU-toppmötet framgår av det upprop för bildandet av ett nätverk för Globala frågor vid Göteborgs Universitet som Björn Hettne m.fl, tillställde sina kollegor på Universitetet inför EU-toppmötet. ”Den 15-16 juni inträffar EU:s ministermöte i Göteborg något som involverar en mängd samhällsinstitutioner lokala, regionala och nationella, inklusive Göteborgs universitet. Mötet kommer att tilldra sig uppmärksamhet över hela världen, inte minst för att det också blir det första mötet mellan EU och den nyvalde amerikanske presidenten. Det kan bli fråga om dialog eller konfrontation mellan å ena sidan globaliseringskritiska och EU-kritiska grupper och, å den andra sidan, "etablissemangen", dvs. officiella mötesdeltagare och mötesarrangörer. Det är i detta sammanhang viktigt att skilja på globaliseringsfientliga och globaliseringskritiska grupper. De förstnämnda söker konfrontation, de sistnämnda söker dialog. Globalisering är en realitet som i universitetets internationaliseringspolicy beskrivs som en komplex och problematisk process

Den globala rättviserörelsen Attac

I början av 2001 bildades den svenska grenen av Attac.⁷ Liksom sin franska motsvarighet var svenska Attac kritiskt till den marknadsstyrda globaliseringen och strävade efter en mer demokratisk och inkluderande globalisering. Genom att återupprepa ett gammalt förslag om en skatt på kapitaltransaktioner, som bland annat framförts några år tidigare av Ingvar Carlsson i egenskap av utredare åt FN (Carlsson 1995), förde också Attac upp frågan om en global beskattning på dagordningen. Syftet med en global beskattning var inte bara att minska den finansiella spekuleringen. Det handlade också om att underlätta finansiering av de globala nyttigheter (global public goods) som krävs om FN's mål att halvera fattigdomen till år 2015 skall kunna uppnås (Globkom 2002).

Redan innan bildandet av Attac Sverige hade rörelsen blivit föremål för en livlig debatt i svenska media – inte minst till följd av händelserna i Prag.⁸ På DN:s debattsida framställdes Attac's medlemmar som extrema huliganer av Kristdemokraternas partiledare Alf Svensson, någonting som fick ärkebiskop K.G. Hammar att invända.⁹ Det gemensamma bekymmer om världens globala

---

med såväl positiva som negativa konsekvenser. Universitetet har som samhällsinstitution uppgiften att kritiskt granska samhällsutvecklingen och medverka till en fördjupad kunskapsbildning. Diskussionen om globalisering visar att en sådan fördjupning av förståelsen är nödvändig. Det planerade toppmötet och tiden fram till detta är ett bra tillfälle att inleda en sådan process, vilket även bör utnyttas i någon form av ett bredare engagemang från GUs sida under själva toppmötet. Syftet med detta skulle vara att underlätta dialog och undvika konfrontation. Hjälpmålet skulle vara kunskap istället för tårgas där frågan om EU:s politik för en globalt hållbar utveckling ställdes i centrum". Det nätverk som kom att växa fram består av ett 40-tal verksamma forskare vid Universitetet från en rad olika institutioner och som för närvarande driver en välbesökt seminarieriserie kring globala frågor.

⁷ Det ursprungliga initiativet till att bilda rörelsen var franskt. Den byggde på ett upprop i franska Le Monde Diplomatique som syftade till att få stopp på den alltmer tilltagande spekulatökonomin genom att införa en liten skatt på internationella kapitaltransaktioner (en sk Tobin skatt). Gensvaret från den franska allmänheten blev betydligt mer omfattande än beräknat. Frustration över de finansiella marknadernas ständiga kriser – inte minst Asienkrisen drabbade fransmännen hårt – spädde på den traditionella franska motviljan att underordna sig Förenta Staternas internationella ledarskap och den dollarhegemoni som präglade de internationella ekonomiska relationerna sedan andra världskriget. Relationer som grundades under den beryktade konferensen i Bretton Woods i vilken Frankrike, till följd av tysk ockupation, inte hade möjlighet att delta. Namnet Attac kommer från en fransk förkortning av det på svenska något krystade föreningsnamnet "Sammanslutningen för beskattning av kapitaltransaktioner för medborgarnas bästa (på franska = Association pour la Taxation des Transactions financières pour l'Aide aux Citoyens). För initiativtagaren till uppropet, Ignacio Ramonet, chefredaktör på Le Monde Diplomatique och tillika professor i kommunikationsteknologi vid en rad europeiska universitet stod det klart att namnet "Attac" skulle kännas mer tilltalande för de krafter som ville förändra världen än ett namn i stil med "Föreningen för Tobinskattens införande". Lika genialt som namnet Attac visade sig vara inledningsvis, lika problematiskt skulle det bli efter händelseutvecklingen i Prag, Nice och Göteborg då gatuväldet tog överhanden och allmänheten direkt associerade detta, just pga. av namnvalet, som ett verk av Attac.

⁸ För medias roll före, under och efter EU-toppmötet – se Jonas Porsmans bidrag till denna bok

⁹ Några citat ur den lärobok som vid tiden för EU-toppmötet utgjorde en av polisutbildningens huvudböcker hjälper oss att förstå vidden av den legitimitetskris som såväl Attac som polisledningen hade att brottas med när dialogen med Polismyndigheten i Västra Götaland skulle inledas. "Krossa kapitalet! Återta staden! Det ljunder på gatorna. Aktivisterna har många namn...(....). Säpo använder begreppet "det autonoma nätverket" för de mest militanta. Det färskaste exemplet i Sverige är **Attac**, det franskfödda uppropet mot den oreglerade internationella

tillstånd som fanns mellan bl.a. de medlemmar i Kyrkan som drev skuldavskrivningskampanjen Jubel 2000 och Attac rörelsen var betydande. Detta faktum visade sig senare också bli helt avgörande för att få den politiska dialogen till stånd mellan regeringsföreträdare och aktivister.

Efter lanseringen i januari och fram till EU-toppmötet nyanserades debatten kring Attac. Expressens ledarsida välkomnade en intelligent meningsmotståndare och såväl *Dagens Nyheter* som *Göteborgs Posten* återgav med viss respekt det förberedelsearbete som rörelsen lade ner inför EU-toppmötet. Statsminister Göran Persson inbjöd till samtal och ett nära samarbete inleddes med Göteborgs Kommun, Göteborgs Universitet och Föreningen Fritt Forum när det gällde att skapa praktiska förutsättningar till den politiska dialog som Attac eftersträvade under EU-toppmötet.

Attac tar inte ställning för eller emot EU. Attac arbetar med globala rättvisefrågor och därmed också för ett öppnare, hållbarare och globalt ansvarstagande Europa. Inför EU-toppmötet var Attac angeläget om att få till stånd en så bred politisk dialog som möjligt mellan organisationer med liknande målsättningar och olika europeiska regeringsföreträdare. Eftersom Nätverket 2001 som huvudkrav förde fram att Sverige skulle lämna EU var det inte möjligt för Attac att ingå ett samarbete med detta nätverk. Attac valde därför tre kompletterande spår. Förutom att samarbeta med föreningen Fritt Forum för att genomföra olika seminarier och den politiska dialogen, inleddes förhandlingar med det, i förhållande till Nätverket 2001, mindre EU-negativa nätverket Göteborgsaktionen 2001 när det gällde genomförandet av en gemensam demonstration för ett annat Europa. Samtidigt närmade sig Attac fackföreningsrörelsen. Inget av de två sistnämnda spåren visade sig helt problemfria.

Göteborgsaktionen var vid Attacs bildande redan i full gång med planering inför EU-toppmötet. Detta nätverk bestod av ett flertal väl kända och sedan länge etablerade rörelser men som inte närmelsevis hade fått tillgång till det mediala utrymme och den uppmärksamhet från de politiska beslutsfattarna som Attac snabbt kommit i åtnjutande av. Här förelåg risk för en besvärande rivalitet. Samtidigt var, enligt många Attac-medlemmars uppfattning, den plattform som de 80-tal organisationer inom nätverket kunnat enas om för opreciserad och för EU-negativ. Försök att förändra plattformens skrivningar tillbakavisades

---

kapitalmarknaden.... (...). Attac visar vid sina demonstrationer en falsk mask....(...). Mellan sina våldsaktiviteter i samband med demonstrationer försöker Attac framstå som en idealistisk organisation....(...). Attacs idéer är ett sammelsurium av övervintrad socialism, protektionism och nationalism. Man skyltar med välmenande budskap, som skuldavskrivning för tredje världen, men rörelsens hårda kärna förfäktar ideologier som inte har med det öppna samhället att göra.” Ur Allmän polislära sid. 364, Malmö augusti 2001. Det skall tilläggas att dessa formuleringar inte finns kvar i lärobokens senare utgåva.

kategoriskt. Härigenom ställdes Attac inför valet att inte delta tillsammans med de övriga globala rättviserörelser som ingick i Göteborgsaktionen. Efter elektronisk omröstning på nätet bland Attac Göteborgs medlemmar nåddes en kompromiss. Attac gick inte med i nätverket men fick, genom att skriva på två av plattformens paroller, tillåtelse att medverka i den stora demonstration som Göteborgsaktionen planerade inför lördagen med ett eget block. Genom att inte ingå i Göteborgsaktionen som fullvärdig medlem förlorade emellertid Attac sin möjlighet till formellt inflytande över de beslut som Göteborgsaktionen fattade när det gällde genomförande av demonstrationer och olika kringaktiviteter.

De upprepade försök som gjordes från Attacs sida med att få med fackföreningsrörelsen gick än trögare. LO hade svårt att förstå de nya utomparlamentariska rörelsernas uttryckssätt. Trots att den utomparlamentariska kampen utgjorde grunden för fackföreningsrörelsens framväxt upplevde LO enligt egen utsägo demonstrationsformen som främmande och deltagandet i Göteborgsaktionen som mindre angeläget. De krav som framfördes i GP debatt (15/3) från centralt placerade fackföreningsledare om gemensamma demonstrationer, medförde att flera fackförbund på lokal nivå i Göteborg upplevde försök till central påverkan trots att LO överlämnat ansvaret för ställningstagandet till LO-Västsverige. Kort därefter meddelade LO-distriktet i Göteborg att de valt att ställa sig utanför demonstrationen.¹⁰ Däremot förstärktes över tid samarbetet mellan Attac, Fritt Forum och LO. Förutom att bidra som delfinansiär och med egna seminarieaktiviteter på Fritt Forum, arrangerade LO-distriktet i Göteborg tillsammans med Svenska Kyrkan och Attac ett politiskt samtal kring de svårigheter som uppstår i mötet mellan gamla och nya rörelser. Denna fråga skulle också visa sig präglade den faktiska händelseutveckling som följde.

Den politiska dialogen

EU:s slutna toppmöten upplevs av många som ett provokativt exempel på en icke fungerande demokrati. Strax efter Attacs bildande inleddes därför samtal med Statsrådsberedningen vad gällde förutsättningarna till dialog mellan EU:s regeringsföreträdare och representanter från de olika nätverken för att utnyttja Sveriges ordförandeskap till att försöka bryta denna tradition av slutenhet.

---

¹⁰ Enligt min tolkning utifrån de samtal med LO som jag själv deltog i, beror också LO's tveksamhet till att delta på de svåra politiska ställningstaganden som fackföreningsrörelsen har att ta ställning till när det gäller inte bara EU samarbetet som sådant utan framför allt till hur europeisk politik för global utveckling skall utformas så att kortsiktiga traditionella fackliga krav inte kommer i motsättning efter långsiktig strävan efter global rättvisa. Ytterligare en tillbakahållande faktor när det gällde ett mer fullskaligt deltagande från den svenska fackföreningsrörelsens sida i planerade EU-protester, och som gjorde att de härvidlag avvek från sina europeiska kollegor, stod sannolikt också att finna i de starka banden till den socialdemokratiska regeringen.

Samtalen provocerades fram av ett förberedande möte på Musikens Hus (slutet av januari 2001) mellan olika organisationer där de mer systemkritiska aktivisternas känsla av utanförskap blev påtaglig. Bland annat hade Göteborgsaktionen haft svårt att övertyga UD om vikten av finansiellt stöd för den motkonferens som de planerade. Ett faktum som av Göteborgsaktionen tolkades som rädsla för Göteborgsaktionens system- och EU-kritiska hållning. Mötet på Musikens Hus medförde att jag skrev larmrapporter till personliga kontakter på UD, Sida och Statsrådsberedningen där jag pekade på vikten av finansiellt stöd och av att skapa kontaktytor med de olika föreningar som ingick i Göteborgsaktionen för att möjliggöra politisk dialog och minska riskerna för våldsamma konfrontationer.¹¹

Förslaget som Attac ställde till Statsrådsberedningen var att med hjälp av bildskärmar öppna toppmötet under trettio minuter för samtal med olika regeringsföreträdare. Trots att Göteborgs Universitets deltagande ökade projektets trovärdighet avfärdades först förslaget. Dagordningen ansågs redan alltför pressad. Det var inte förrän vi fick polisens spektakulära ingripande mot en tillståndsgiven och fredlig demonstration i samband med finansministermötet i Malmö två månader senare (april 2001) som samtalen om en eventuell dialog satte fart. Detta skall inte nödvändigtvis tolkas som att det var först när regeringen blev rädda för bråk som deras intresse för dialog ökade. Min tolkning är att många politiska beslutsfattare kände uppriktigt indignation över vad som hänt och vidtog extra ansträngningar för att försvara den svenska demokratin. En sådan tolkning kan också förklara statsminister Göran Perssons ilska direkt efter händelserna på Avenyn några månader senare. Trots välmenande ansträngningar hade det ändå sparat ur. Hurusom, under mötet mellan statsministern och företrädare för Attac i slutet av april gavs klartecken till dialog. Förberedelserna gick dock fortsatt trögt på handläggarnivå. Inte minst när det gällde att finansiera kostnaderna för de storbildskärmar och den bildöverföring som krävdes mellan EU-toppmötet och Fritt Forums politiska arena vid Pustervikskajen. Så småningom gick Göteborgs Universitet själv in som en viktig delfinansiär och i början av juni blev det klart att dialogen kunde genomföras. Förutom samtal i Göteborgs Universitets aula mellan företrädare för regeringen och de olika nätverken kring svensk politik för europeisk hållbar utveckling skulle vi någon

---

¹¹ Statsministern hade själv, en månad tidigare, fört frågan om dialog med den systemkritiska rörelsen på tal i samband med en DN-intervju: ”När DN träffar statsministern har han just haft ett samtal med EU-kommissionen om hur man ska möta de kritiska opinionerna. I Nice där 70000 fackföreningsaktivister från hela Europa demonstrerade fredligt och några hundra kastade sten, var det kravallstaket och poliser som märktes. EU-ledarna fick knappt ens se demonstranterna berättar Persson: - För oss som politiker med naturlig instinkt att söka oss till folkmassor blir det väldigt konstigt. Mobiliseringen till protester vid Göteborgstoppmötet har redan börjat. Göran Persson hoppas optimistiskt slippa de militanta stenkastarna ”som inte på något sätt får blandas ihop med dem som diskuterar en rättvis världsordning och globaliseringens effekter” Men med de senare vill han föra en dialog. Hur? – Man kan tänka sig en serie parallella toppmöten. Det skulle också vara möjligt att engagera en del av toppmötesdeltagarna. Det skall nog gå att hitta ett sätt som gör att det kan länkas ihop, säger Persson förtröstansfullt” (DN den 29.12.2000).

dag senare med hjälp av bildskärmarna få samtala med regeringsföreträdare inne på EU-toppmötet om europeisk politik för global utveckling. Därmed hade vi utvecklat en form för samtal som till sin tidsomfattning vida översteg vårt ursprungliga förslag.

Flera organisationer och rörelser som ingick i Göteborgsaktionen ställde sig positiva till en dialog med regeringen och hade redan svarat på Göran Perssons utspel om dialog med demonstranter innan Attac kom in i bilden, dock utan att få något svar. Andra var mer tveksamma. Många menade att en sådan ofta hade visat sig vara spel för gallerierna. Och togs den seriöst skulle den bara leda till meningslösa kompromisser i traditionell svensk samförståndsanda.

Kompromisser som, enligt flera av Göteborgsaktionens medlemmar, var så urvattnade att de inte kunde komma tillrätta med problemen. Den egna identiteten och sammanhållningen mellan grupperna ansågs dessutom ännu för bräcklig för att en dialog skulle kunna bli meningsfull. Resultatet av de interna diskussionerna blev att de organisationer som ville kunde delta i en dialog med regeringen och då i eget namn, utan att representera Göteborgsaktionen, men under förutsättning att de då drev de politiska sakfrågor som Göteborgsaktionen var överens om (Se vidare Abby Petersons eget bidrag till denna bok).¹²

Metodmaximalism

Förutom motkonferenser och sedvanliga demonstrationer hade olika organisationer som stod Göteborgsaktionen nära planerat ett antal icke konventionella aktiviteter under mer karnevalsliknande former. Exempelvis planerades blockader i form av fotboll så att deltagarna skulle få svårt att komma fram till mässan. Ett annat exempel var Antikapitalistmarschen som skulle söka sig så nära avspärningarna som möjligt för att påvisa EU-toppmötets slutenhet. I anslutning till den gatufest som planerats (Reclaim the City) fanns dessutom planer på att på olika sätt störa den EU-middag som samtidigt skulle äga rum på Trädgårdsföreningen. Över dessa aktiviteter hade nätverket som sådant inget inflytande.

Många av Göteborgsaktionens medlemmar präglades av vad som i ett tidigare kapitel diskuterades i termer av individualisering av politiken och av demokratin. Nätverket strävade därför efter en så stor tolerans som möjligt vad gällde de metoder och politiska uttryckssätt som olika aktörer förespråkade.

¹² Försök gjordes att öka dialogens attraktionskraft genom att bredda den till att också inkludera perspektiv från Syd och bjuda in Subcomandante Marcos och Nelson Mandela till att delta. Tanken var att Mandela skulle dela med sig av erfarenheter från avvecklingen av apartheid och lämna över stafettpippen till Subcomandante Marcos med uppgiften att föra kampen mot den globala apartheid vidare. Attacs internationella kontaktnät användes för ändamålet. För en del radikala systemkritiska aktivister var sådana strävanden sannolikt avgörande för att de inte skulle vända sig mot hela idén om den konfrontativa dialogen.

Eftersom etablissemangets politiska arena upplevdes som slutet och exklusiv skulle åtminstone den arena som de olika organisationerna ville skapa vara öppen och tillåta så många som möjligt att delta. En sådan metodmaximalism (Vinthagen 2002) bedömdes också viktig för att hålla ihop nätverket. Samtidigt antogs enhälligt de förslag som rests om att en gemensam icke-vålds plattform skulle skrivas under. Deltagande organisationer förband sig därmed att inte använda sig av något våld i samband med de aktiviteter som Göteborgsaktionen planerade.

Frågan om det politiska våldet

Händelseutvecklingen i Malmö, då polisen våldsamt skiljde ut en del av demonstranterna (det svarta blocket) och därmed också berövade dem deras demonstrationsrättigheter, aktualiserade frågan hos aktivisterna om fysisk konfrontation och civil olydnad som metoder.¹³ Medan polisens tillslag förblev obegripligt för många menade andra att Malmö insatsen handlade om en förövning inför Göteborg. Polisen hade bestämt sig för att med kraft skilja ut de som upplevdes som de våldsamma demonstranterna från de fredliga, utifrån sin uppfattning att det fanns en sådan tydlig skiljelinje. Polisvåldet upplevdes som någonting naturligt eftersom det under hela 1990-talet kännetecknat den politiska vardagen för vissa militanta grupper bland t.ex. djurrättsaktivister, veganer och feminister. Flera aktivister förväntade sig därför även denna gång fysiskt våld från polisens sida. Några grupper hävdade då rätten att bruka våld som självförsvar.

Det är viktigt att uppehålla sig vid frågan om vad många av dessa aktivister menade med att ha rätt att försvara sig. Intervjuer visar på att det inte bara var en fråga om nödvärn.¹⁴ För många aktivister bestod inte problemet enbart i polisens fysiska agerande vid konfrontationer. Frågan gällde mer vem som dikterade villkoren för rätten till det politiska utrymmet, och vad som upplevdes som den demokratiska tillgängligheten. Det handlar med andra ord om rätten att delta i det politiska samtalet, rätten att få samlas på gator och torg utan att riskera trakasserier från ordningsmakten, om rätten att få genomföra planerade seminarier och om rätten till mediautrymme. I Malmö hade detta rättmätiga ”politiska utrymme” förvägrats vissa grupper. Inför Göteborg menade också många organisationer som ingick i Göteborgsaktionen att alla organisationer som skrivit på icke-våldsplattformen skulle ha samma rätt till det gemensamma politiska utrymmet. Detta politiska utrymme upplevde flera aktivister som ett

¹³ Det svarta blocket används som en samlande beteckning för den autonoma miljön, dvs. grupper och individer som präglas av främst anarkistiska idéströmningar.

¹⁴ Några aktivister hade i och för sig, vis av sina egna tidigare upplevelser, tagit på sig ishockeyutrustning vilket i de fall det uppmärksammades av polis togs till intäkt för att våldsamheter var planerade.

grundläggande icke materiellt basbehov. Detta var nu inte längre en fråga som var förhandlingsbar.¹⁵ Det var till denna fråga som mycket av aktivisternas energier riktades. Det tog sig uttryck i motkonferenser och i olika gatuaktiviteter där alla skulle få rätten till sin bit av arenan. Den metodmaximalism som vi tidigare diskuterat sörjde för att så många som möjligt skulle få vara med.¹⁶ Skulle polisen återigen försöka ta kontroll över det politiska utrymmet skulle detta försvaras.

En del aktivister gick längre och hävdade att det under vissa omständigheter fanns behov av att fysiskt konfrontera makten eller dess symboler för att uppnå sina politiska mål. I samband med EU-toppmötet i Göteborg handlade det om att försöka störa mötet. Genom toppmötet blev makten nämligen plötslig synlig. Några av de makthavare som styrde världen var de facto samlade på en plats. Den slutenhet som omgav mötet påvisade tydligt det demokratiska underskottet. Detta gjorde det inte bara möjligt utan också nödvändigt att fysiskt konfrontera den rådande ordningen. Allmänheten skulle medvetandegöras om det politiska systemets tillkortakommanden. Polisen upplevdes som systemets försvarare och stod i vägen för den eftersträlvade konfrontationen med makten. Sammandrabbningar mellan polis och demonstranter kunde därför inte uteslutas.

Några enskilda aktivister gick längre än så. De ville genom de motreaktioner från polis som gatuvåldet kunde utlösa avslöja de förtryckande stukturerna som samhället i övrigt omgärdades av. De beskrev sig som sanna revolutionärer och de hoppades på att upplopp kunde stimulera fram folklig resning (exv. i Direkt Aktion nr 1 2001). Erfarenheter från andra länder spelade här en stor roll, inte minst från olika befrielseörelser i tredje världen.

Jag själv har många gånger fått frågan hur det kom sig att vi inte insåg att vissa grupper skulle ta till våld – alldeles oavsett vilka uppfattningar som framfördes under planeringsmötena. ”Att gänget skulle kasta gatsten kan man ju läsa om på nätet”. Det skall erkännas att vi ägnade mycket lite tid åt informationsinsamling vad gäller andra rörelser än de som deltog i dialogen, någonting som hade varit

---

¹⁵ Resonemanget påminner om konfliktforskningens rön om att vissa mänskliga basbehov inte är förhandlingsbara. John Burton (1990) skiljer på de olika konfliktparternas intressen, värden och grundläggande behov. Intressen (exv. politiska sakfrågor) förändras över tiden och är förhandlingsbara. Värden är mer stabila – förändrar sig långsammare och är inte lika förhandlingsbara (exv. språk, religion). Grundläggande mänskliga behov är mer universella – stabila över tid och därmed överhuvudtaget inte förhandlingsbara. Det handlar inte bara om materiella basbehov för fysisk överlevnad - vatten och tak över huvudet – utan även immateriella behov som krävs för social tillhörighet/gemenskap och anständiga liv.

¹⁶ Det bör påpekas att behovet av politiskt utrymme inte är någon ny fråga. Den har alltid funnits. Frågan har dock återaktualiserats genom att alltmer av det politiska beslutsfattandet lämnat den nationella nivån för den globala. Se vidare mitt och Björn Hettnes gemensamma kapitel till denna bok. Där diskuteras denna fråga i termer av övergången från ett delvis förlegat Westfaliskt politiskt system, byggt på nationalstaten, till ett mer post- eller neowestfaliskt system i vardande och med politiska beslutscentra utspridda på en rad olika nivåer (lokalt, nationellt, regionalt och globalt), en del tillgängliga för demokratiskt inflytande, andra inte.

relativt lätt genom att studera olika organisationers hemsidor. I de fall som vi nåddes av olika hotande uttolkningar tog många det i likhet med mig som propaganda och mest avsedd att provocera. Även aktivister från de autonoma grupperna menade att skrivelser på nätet mest handlade om retorik/jargong.

Under planeringstiden inför Göteborgsmötet upplevde jag själv att frågan om våldsamt agerande av de flesta inte togs på fullt allvar. Måndagsklubben kan så här i efterhand kritiseras för att vi under våra möten inte provocerade fram ett ställningstagande från Göteborgsaktionen när det gällde de organisationer som särskilt utpekades. Men samtidigt är det svårt att tala i termer av våldsverkande organisationer. Det finns aktivister som är mer eller mindre beredda att använda våld om de anser att situationen så kräver. Genom nätverken flyter de omkring mellan olika organisationer, de är oftast medlemmar i flera rörelser samtidigt. Det finns också organisationer som domineras av sådana medlemmar. De förespråkar våldsanvändning utifrån de taktiska bedömningar som görs från fall till fall. I de flesta fall handlar det om materiell åverkan. Det kan också handla om våld riktat mot person men då uttryckligen baserat på rätten till självförsvar – och som någon sa till mig – ”om ni femtioåriga gubbar visar Er oförmögna att försvara oss – då måste vi göra det själva”. Gränserna är således flytande för vilka medlemmar som kommer att utöva våld och i vilka organisationer. För många icke våldsrörelser blir det därför viktigare att ta avstånd från våldet i sig utan att därmed ta kollektivt avstånd från en organisation. Dess eventuellt våldsbenägna medlemmar söker sig då lätt någon annan arena. Många rörelser väljer därför att arbeta för att undvika våld genom att tillhandahålla arenor som upplevs som legitima och som ger möjlighet till politiska uttryckssätt där alla organisationer får rätt att verka under den viktiga förutsättningen att de accepterar de icke-våldsprinciper som gäller. I efterhand har jag förstått att det var just en sådan roll som Göteborgsaktionen försökte ta på sig.¹⁷

När det sedan gäller tillgången till och användbarheten av Internet är det förvisso så att den förbättrade kommunikation som Internet medger, utgör en förutsättning för att organisera stora protestmöten och för att genomföra gemensamma aktiviteter. Internet har också ökat tillgången på information om vad för slags aktiviteter som planeras. Det är möjligt för vem som helst att gå in och hämta information på nätet. I de nya nätverken och med Internets hjälp är

¹⁷ Denna rätt till politiskt utrymme gäller också för organisationer som Anti Fascistisk aktion. Frågan om AFAs medlemskap i Göteborgsaktionen var i sig inte aktuell för Attac att ta ställning till under förhandlingarna med Göteborgsaktionen. AFA var nämligen då ännu inte medlem. När beslut om dess medlemskap fattades hade Attac redan accepterat en överenskommelse som innebär samarbete men ej fullvärdigt medlemskap i Göteborgsaktionen, någonting som uteslöt inflytande över de beslut som togs. Skulle frågan bli aktuell idag skulle jag själv agerat på samma sätt som Göteborgsaktionen gjorde då, nämligen tillåtit deltagande under förutsättning att icke-våldsprinciperna accepterades. Och som vi närmare skall diskutera i nästa avsnitt genomfördes också Göteborgsaktionens aktioner helt utan våld, enligt de icke-våldsprinciper som överenskommit, såväl när det gäller de politiska dialogerna som gick av stapeln i Universitets Aula och på Pustervikskajen som vad det gäller den gemensamma Lördagsdemonstrationen.

det också lätt för alla att komma till tals. Detta förhållande innebär samtidigt ett dilemma som har att göra med representativitet och hur uppgifterna skall tolkas. Ökad informationstillgänglighet med hjälp av Internet har därför samtidigt medfört att det blivit svårare att skaffa sig rimliga hotbilder. Ett faktum som ytterst grundar sig på att många inte förstår drivkrafterna hos de människor som har skrivit texten. Det är därför lätt att låta sig påverkas av den romantiska våldspropaganda som oftast förs ut på hemsidorna. Men många medlemmar i dessa organisationer som jag pratat med tar i praktiken tydligt avstånd från liknande våldsromantik. Den som saknar detaljerad kunskap om hur organisationen ifråga fungerar, om vem det är som skriver och om dennes legitimitet inom organisationen kan här övertolka representativiteten i det som man läser på nätet. De kanske inte alltid förstår hur det är möjligt för några få röster att gripa in i nätverken och skaffa sig ett mycket större utrymme än vad deras egentliga mandat från medlemmarna ger dem rätt till. Det gör däremot medlemmarna som tar ställning till den information som ges allt utifrån vem det är som är avsändare. Det är därför långt ifrån säkert att majoriteten i handlingens ögonblick väljer att stödja det som diskuterats, just för att det inte kollektivt har planerats. Häri ligger nätverkens nya politiska organisationskultur. Någonting som är svårt att förstå för personer med rötter i gamla sociala rörelser med tydliga hierarkiska strukturer och beslutsvägar.

Civil olydnad genom inträngning

Vad som stod klart i samband med måndagsklubbens möten var att många av aktivisterna var tveksamma till Göteborgsmodellen och varje typ av dialog, särskilt med polisen. De såg liknande samtal som ett ensidigt försök av polisen att skaffa sig ett informationsövertag. Inställningen till dialog med politikerna var mer ambivalent. Gruppernas identitet (och därmed ytterst deras existensberättigande och överlevnad) var starkt förknippad med att vara mer eller mindre utdefinierad av makten. Samtidigt som de ville vara med och påverka det politiska beslutsfattandet var det också per definition otänkbart att i allt för stor utsträckning interagera med makten.

Några grupper, som Globalisering underifrån informerade helt öppet om att man med sin s.k. vita overall aktion¹⁸ ville:

---

¹⁸ De vita overallerna är såväl en organisation som en aktionsform, bl.a. använd av den italienska rörelsen Ya Basta (Nu räcker det!). Ya Basta är en autonom miljö som valt att lämna det svarta blocket för att istället föra sin politiska kamp med specifikt icke våldsamma symboliska aktioner. I Sverige har Globalisering Underifrån tagit upp metoden och avsåg också att använda den under EU-toppmötet i Göteborg.

”lyfta fram våra krav för offentlig debatt och in på den politiska agendan. Därför strävar vi till att symboliskt och i verkligheten bryta ner de hinder, som satts upp kring EU-toppmötets mötesplats.. (.....).. för att skapa äkta dialog om hur ett demokratiskt Europa kunde vara möjlig..(.....).. Våra redskap är våra kroppar, vårt intellekt och den icke våldsamma civila olydnadens utrustning. Med icke våld avser vi inte att skada någon när vi försöker bryta oss igenom de murar som ”skyddar” mötesplatsen användande olika sorters skydd, exempel sköldar, och vi kommer själva att vara skyddade med vadderingar. När vi tränger igenom polisfronten, agerar vi inte specifikt mot polisen, vi strävar inte till att skada dem, utan till att peka ut EU:s maktstrukturer och bryta ner dem. Kring mötesplatsen råder den 15 juni 2001 ett demonstrationsförbud. Vi kommer inte att lyda detta förbud..(....).. Troligen kommer polisen att hindra oss från att komma in till konferenscentret – då blir Fästning Europas gränser synliga” (Tidningen Brand nr 3 – 2001).

Med sin aktion ville Globalisering underifrån lansera ett mellanting mellan vad som Stellan Vinthagen kallar för karnevals-drama och de tankar som från och till kom upp på olika håll och som pläderade för någon form av vålds-drama (Vinthagen 2002). Flera andra grupper, däribland Attac, upplevde denna aktion som problematisk. Den skulle tveklöst provocera fram våld från polisens sida. Det var i detta läge som Attac lanserade idén om att istället tränga in på mässan med hjälp av bildskärmar för att få till stånd en sk. konfrontativ dialog. Strävan var här närmast att hitta en metod som kunde bli tillräckligt attraktiv som låg någonstans mellan karnevals-dramat och de traditionella demonstrationerna som Vinthagen (2002) döpt till majoritets-draman.

Den konfrontativa dialogen

Tanken på den konfrontativa dialogen föddes i samverkan mellan Göteborgs Universitet (Padrigu) och Attac. De byggde på en politisk analys som visade på möjligheten att genom dialog med vissa delar av makteliten förändra regelverken för internationell politisk ekonomi (Abrahamsson 1997). Den byggde också på forskningsresultat som påvisade dialogens betydelse för att komma tillrätta med frustration, utanförskap och våldsamma konflikter (Abrahamsson et.al. 2000).

Den konfrontativa dialogen skall uppfattas som en icke-vålds inriktad metod med syfte att förbättra kommunikationen i främst vertikala och asymmetriska relationer, dvs. mellan politiska och ekonomiska makthavare och grupper som hyser stark misstro och har starkt avvikande uppfattning om den politiska verkligheten. Den söker ett alternativ till såväl samförståndsdialogen som till den fysiska konfrontationen. Syftet med den konfrontativa dialogen är att identifiera meningskiljaktigheter vad gäller problemformulering och

lösningförslag, det vill säga att lägga problemen på bordet och göra dem synliga. Även om den konfrontativa dialogen inte har till syfte att parterna skall uppnå samsyn strävar den också efter att identifiera temporära gemensamma intressen och ingångar till den pågående politiska processen. Den teoretiska inspirationen hittar man hos Gramsci (1971) och hans tankar om det ständiga positionskrig som präglar samhällets politiska dynamik. Poängen med den konfrontativa dialogen är att resultaten/erfarenheten från den vertikala interaktionen skall användas för att förstärka den horisontella identiteten, det vill säga samarbeten mellan de olika organisationerna som ingår i de olika nätverken. Den konfrontativa dialogen skall därför uppfattas som en process. Utbytet från denna typ av dialog är att den också kan underlätta interaktionen mellan olika samhällsmedborgare och därigenom bidra till en bredare kunskapsprocess. Plötsligt upplever allmänheten det som legitimt att börja diskutera vissa frågor som man annars inte skulle tagit tag i. Tankarna kring den konfrontativa dialogen knyter härvidlag an till Habermas teorier om det kommunikativa handlandet och förutsättningar för det goda samtalet (den störningsfria kommunikationen).

Samtidigt pågick en intern diskussion inom Attac's ledning hur man borde förhålla sig till den systemkritiska rörelsen. Några ledamöter uttryckte oro inför alltför stark koppling till denna och att Attac till följd av sitt, i sammanhanget, olyckliga namn skulle få stå till svars för eventuella våldsamerikor alldeles oavsett sitt eget agerande. Delvis bottnade denna oro i skillnaderna mellan gamla och nya rörelser och på osäkerhet om vad den nya tidens politiska kultur egentligen innebar. De flesta medlemmar menade att frågan om Attacs deltagande i Göteborgsaktionen var akademisk. Attac hade inte något val. Om 1000-tals människor gått med i Attac i ett försök att komma tillrätta med de globala rättvisefrågorna och arbeta för en bättre värld var det naturligtvis uteslutet att inte gå med ut på gatorna under EU-toppmötet i Göteborg. Enligt dem låg utmaningen i att agera på ett sådant sätt att våldsamerikor skulle kunna undvikas. Den konfrontativa dialogen uppfattades som en möjlig väg, men om den skulle bli framkomlig måste Attac delta så aktivt som möjligt i såväl förberedelsearbetet som i genomförandet av tillståndsgivna aktiviteter.

Den interna diskussionen präglades av en strävan att inte alltid främst driva egna politiska sakfrågor utan också ingå som en aktiv partner i olika nätverk och bidra till att breda den politiska arenan och fördjupa det politiska samtalet. Den samsyn som råder om detta inom Attac är ett tecken på den nya syn på politik som växer sig allt starkare hos alltfler av de nya politiska rörelserna. Som diskuterats i tidigare kapitel (se Abrahamssons & Hettnes bidrag till denna bok) blir politik blir mer och mer en fråga om livsstil och hur den tillhörande politiska arenan skall bli så demokratisk och inkluderande som möjligt där alla får plats

och kan påverka (Thörn 2002). Detta förhållande förklarar varför det under toppmötet i Göteborg på sina håll uppfattades viktigare att skapa själva arenan och att garantera det politiska rummet än att driva politiska sakfrågor. Denna strategi skall också ses som en konsekvens av att den globaliseringskritiska rörelsen är fullt medveten om sitt bräckliga demokratiska mandat.

Den praktiska dialogen

Den konfrontativa dialogens genomförande, liksom planerade demonstrationer, underlättades av den praktiska dialog som fördes parallellt kring frågor om boende och logistik dels inom Nätverken men också mellan Nätverken, Kommun och polis. Vad gäller nätverkens samarbete förstärktes snarast sammanhållningen inom Göteborgsaktionen avsevärt efter händelserna i samband med finansministermötet i Malmö. Diskussionen i nätverken emellan ägnades i huvudsak helt åt praktiska frågor. Mycket kraft lades ner på att förbereda massiva och fredliga demonstrationer. Det gällde inte minst frågor om boende och demonstrationsvakter. Den rädsla som diskuterades inom Göteborgsaktionen rörde mest de egna tillståndsgivna aktiviteterna. Det handlade om problem med egna provokatörer, yttre påverkan från nazistinspirerade organisationer och polisens eventuella konfrontationer. Icke-våldsnätverket genomförde också några kurser i icke-vålds träning i den händelse aktivisterna skulle utsättas för polisvåld. Göteborgsaktionens rekommendationer om maskeringsfria demonstrationer luckrades också upp efter Malmö händelserna. Den interna sammanhållningen blev viktigare. Jag kom dock aldrig i kontakt med någon ordentlig diskussion om vilken roll som Göteborgsaktionen skulle kunna spela också vid icke-tillståndsgivna aktioner. Mycket lite tid ägnades åt att diskutera hotbilder i samband med andra kringaktiviteter som diskuterades på nätet, liksom nätverkets förhållningssätt till olika politiska uttryckssätt och metoder.

Min egen tolkning är att Göteborgsaktionen ansåg sig sakna såväl kapacitet som inflytande för att försöka styra upp och ta ansvar för de icke-tillståndsgivna aktioner som enskilda medlemmar i de organisationer som deltog i Göteborgsaktionen så starkt pläderade för. Samma brist på kapacitet präglade Attac som just hade bildats och som inte ens var fullvärdig medlem i nätverket. Det centrala för såväl Göteborgsaktionen som Attac var att undvika aktiviteter där risken fanns att man skulle bli förknippad med våld. På initiativ av Göteborgsaktionen och Attac genomfördes emellertid ett strategiseminarium i början av juni då olika synpunkter på politiska mål och medel ventilerades. Även delar av polisens kontaktgrupp (se nedan) var närvarande under seminariet. Under seminariet pläderade några aktivister för våldsanvändning med syfte att

skapa allmän ordning i den händelse som polisen skulle förhindra några av de aktiviteter som planerats. Som exempel på aktiviteter som polisen kunde tänkas stoppa angavs den symboliska inträngningsaktionen som Globalisering underifrån planerade liksom den gatufest, Reclaim the City, som avsåg att anordnas under fredagskvällen i anslutning till EU-toppmötets middag på den angränsande Trädgårdsföreningen.

Måndagsklubben

På initiativ av föreningen Fritt Forum och representanter för Göteborgs evenemang bolag, Göteborg och Co, inledde Attac i mitten av april samtal med kommunstyrelsens ordförande Göran Johansson kring EU-toppmötet och de kringaktiviteter som kunde förväntas. Tydliga gemensamma intressen kunde identifieras eftersom bägge parter till varje pris ville undvika våldsamheter. Attac åtog sig som ett resultat av detta samtal att tillsammans med nätverken och Fritt Forum undersöka aktivisternas intresse av att samverka med Kommun och Polisledning för att möjliggöra de demonstrationer som man sedan länge hade planerat men ännu inte fått något tillstånd för. Även här kom gemensamma intressen att bli pådrivande. Såväl Nätverken som Kommunen var av naturliga skäl intresserade av att finna praktiska lösningar på boendefrågan för de 10000-tals demonstranter som förväntades till Göteborg. Göteborgs Universitet ställde en neutral arena till förfogande för samtalen och därmed påbörjades en arbetsprocess som några veckor senare medförde att den sk. måndagsklubben etablerades.

Måndagsklubbens möten koncentrerades i huvudsak på att lösa en serie praktiska problem främst vad gäller informationsspridning, mottagning och inkvartering av inresande demonstranter liksom frågor som gällde obesvarade ansökningar om olika demonstrationstillstånd. Som ett led i sin strävan att upprätthålla lag och ordning och samtidigt säkerställa demonstrations- och mötesfriheten etablerade polisen i början av maj en särskild kontaktgrupp som hade regelbundna och intensiva demonstrationsförberedande kontakter med de olika Nätverken (se vidare Mikael Oskarssons bidrag till denna bok). Kontaktgruppens ledning deltog också i måndagsklubbens möten.¹⁹

---

¹⁹ Händelserna i Malmö, som av kommenderingschefen upplevdes som ”en planeringsmässig katastrof” fick ett stort inflytande över kontaktgruppens verksamhet. Polismyndigheten fick nu också ta på sig uppgiften att bli till politikerns symbol för det öppna samhället. Vikten av parallella spår vid förberedelserna ökade härmed. Konkret innebar detta att en förstärkt ledningsberedskap för våldsamheter kombinerades med mjuk attityd inåt den egna organisationen och gentemot omvärlden (se vidare Mikael Oskarssons bidrag till denna bok).

Måndagsklubbens främsta förtjänst bestod i den relationsskapande process som inleddes mellan parterna. Denna process var tidskrävande eftersom de olika aktörerna alltsedan 1970-talet stod långt ifrån varandra rent ideologiskt och därmed helt saknade tidigare erfarenheter av samarbete. Detta gällde inte bara för relationerna mellan Kommunledningen och de olika nätverken. De gällde också i motsvarande grad för relationerna mellan de olika organisationerna som ingick i de olika nätverken. Trots ovana till samarbete mellan så olika kulturer gick det ändå förvånansvärt smärtfritt att skapa de relationer som krävdes för att lösa de praktiska problemen. Men med tanke på att måndagsklubben inte påbörjade sitt arbete förrän i slutet av april skulle det dröja en bit in i maj månad innan tillstånden för boendet och för demonstrationerna var klara. Den tid som sedan stod till förfogande visade sig inte räcka till för att på allvar ta tag i och diskutera den rädsla och de olika hotbilder som parterna bar på.²⁰ Det handlade inte bara förväntat aktivistvåld. Inte ens orsakerna till det polisvåld som synliggjorts genom händelserna i Malmö bearbetades ordentligt.

Ett bra exempel på en konfliktupptrappande riskfaktor som inte diskuterades under måndagsklubbens möte var polisens rädsla för oroligheter i samband med demonstrationerna och deras beslut av att filma dessa för att i efterhand kunna få tag i eventuella orosmakare. Medvetenheten om att polisen skulle filma skapade i sin tur en rädsla hos aktivisterna för att detta skulle möjliggöra åsiktsregistrering. Flera av dem krävde därmed att få maskera sig. Masken var också en symbol för det osynliga motståndet, där sub-comandante Marcos och Zapatisternas politiska kamp i Chiapas, Mexico utgjorde en av inspirationskällorna. Denna typ av mask ("rånarluvan") upplevdes i sin tur hotfull av polismyndigheterna och togs också som bevis för att våldsamheter förberedes.

Det finns olika skäl för måndagsklubbens tillkortakommande när det gäller diskussioner om de rädslor och hotbilder som fanns. Ett är att frågorna helt enkelt upplevdes som alltför känsliga. De skulle kunna riskera de praktiska överenskommelser som måste uppnås och som i ett konfliktlindrande perspektiv upplevdes som betydligt mer konkreta. De problem som eventuellt kunde skönjas sopades under mattan. Att arrangera ett seminarium för att kartlägga hotbilder och för att tvätta fiendebilder fördes överhuvudtaget inte på tal. En annan förklaringen till dessa allvarliga tillkortakommanden står att finna i polisens lagstadgade rätt till diskretion eller i deras behov av informationsövertag. Min egen tolkning av att sådana initiativ inte togs under måndagsklubbens möten var helt enkelt att den tid som stod till förfogande inte

²⁰ Så tidigt som i maj bedömde säkerhetspolisen hotbilden på en skala 1-5 som "4 gränsande till 5 för vissa områden (mycket hög hotbild med uppenbar risk för angrepp). Det bör här noteras att redan nivå 4 är en unik hotbild och den starkaste som förekommit i Sverige i samband med opinionsmöten. Säkerhetspolisens hotbilsbedömning angående president Bush gjordes den 23 maj och angav hotbilden 3 på flera områden".

medgav att komma tillrätta med den bristande tilltro och legitimitet som av historiska skäl präglade många av måndagsklubbens medlemmar. Detta gällde både för polisen och de organisationer som ingick i Göteborgsaktionen. Flera av de politiska rörelser som ingick i Göteborgsaktionens nätverk upplevdes som svårfångade. Deras platta och nätverksliknande organisation gjorde det svårt för polisen att hitta de kontaktpersoner de sökte och som var tillräckligt representativa och legitima för att gemensamma beslut skall kunna fattas. Dessa upplevelser saknade inte helt grund. Nätverkens ledning svarade främst för att mobilisera och tillhandahålla resurser i form av den infrastruktur som krävdes för överenskomna aktiviteter. De hade ett betydligt mindre inflytande över hur dessa aktiviteter i praktiken kom att utföras. De olika organisationernas aktioner var därför inte förutsägbara och upplevdes därför av polisen som komplicerade orosmoment. Det kan i sammanhanget förefalla som en paradox men den betydligt mer revolutionära och därmed samhällsomstörtande organisationen KPLMr hade mycket lättare för att samarbeta med polisen (se Abby Petersons bidrag till denna bok). Deras organisationsstruktur är hierarkisk och deras aktioner upplevdes också betydligt mer förutsägbara av polismyndigheterna. Den sammantagna effekten av dessa tillkortakommanden hos måndagsklubben blev att problembilderna över vad som skulle kunna inträffa var relativt vaga.

Måndagsklubben hann med att träffas en fem-sex gånger innan toppmötet – under toppmötet träffades måndagsklubben varje dag. Efter toppmötet har måndagsklubben inte träffats. En förklarande faktor är den pågående rättegångsprocessen som anses försvåra dialog mellan polis och aktivister.

II. GÖTEBORGSMODELLENS PRAKTISKA TILLÄMPNING

Det gatuvåld som kom till uttryck under EU-toppmötet i Göteborg urholkade värdet av den politiska dialog och de massiva demonstrationer som genomfördes under toppmötesdagarna. Det politiska budskapet från dessa aktiviteter trängde aldrig igenom i massmedia och nådde därmed inte heller allmänheten. I den bemärkelsen kom inte de demokratiska rättigheterna att respekteras. Om vi bortser från de begränsningar som skapades genom polisens tillslag på Hvitfeldtska, kunde Mötesfriheten och Demonstrationsrätten upprätthållas till sin form men inte till sitt syfte och innehåll, nämligen att till en vidare krets föra ut ett budskap.

Det gatuvåld som ägde rum i de centrala delarna av Göteborg under EU-toppmötet uppstod inte i samband med de olika demonstrationerna. Dessa omgavs förvisso av stor dramatik men de kunde genomföras helt fredligt. De

icke våldsplattformar som undertecknats respekterades således. Våldsamheterna uppstod utanför de tillståndsgivna demonstrationerna. Det var också här som den Göteborgsmodellen skulle kunnat göra mest nytta. Genom händelserna på Hvitfeldtska kom emellertid de delar av denna modell som rörde det praktiska samarbetet mellan demonstrations- och polisledning att sättas ur spel redan från början. Men låt oss innan vår redogörelse över Göteborgsmodellens tillkortakommande titta på de erfarenheter som finns när det gäller hur modellen lyckades genomföra sin andra uppgift, nämligen att möjliggöra den politiska dialogen.

Den politiska dialogen

Erfarenheterna från Onsdagens konfrontativa dialog i aulan på Göteborgs Universitet visar på såväl svårigheten som möjligheten med att organisera en meningsfull sådan mellan två så olika kulturer. Det är troligt att Göran Persson var intresserad av dialog under EU-toppmötet. Inte minst kunde han därigenom visa omvärlden att Sverige under sitt ordförandeskap försökte bryta den slutenhet som traditionellt präglade toppmötena. Men intrycket som vi fick under förberedelsearbetet var att tjänstemännen på handläggarnivå var betydligt mer tveksamma. Trots alla tidningsrubriker som påtalade Göran Perssons intresse blev det vi själva som fick ta de första kontakterna och verkligen pressa på för att få dialogen till stånd. Statsrådsberedningen gav hela tiden intryck av att det främst var ett svårösligt demokrati problem när icke demokratiskt valda aktivister krävde att få diskutera med Göran Persson och hans regeringskollegor inför och under EU-toppmötet. Därmed uppfattade de inte fullt ut det politiska värdet av att tillvarata den möjlighet som erbjöds dem till dialog med en starkt framväxande folkrörelse som i globaliseringens tidsålder valt att förlägga sitt politiska engagemang utanför det traditionella parlamentariska systemet.

Strävan efter att hålla ihop alla de olika organisationer som ingick i de båda nätverken utifrån minsta gemensamma politiska nämnare medförde samtidigt stora svårigheter när det gällde att tillsammans identifiera ett antal teman och talare som de olika organisationerna kunde enas om. Förberedelsen av dialogen kom därmed att direkt utmana själva nätverkens sammanhållning, dvs. deras existens. Vikten av att hålla ihop nätverken påverkade kvaliteten på dialogen. Flera av nätverkens representanter liksom de frågeställningar som fördes fram var bristfälligt fokuserade. Därtill kom dialogparternas ovana vid samtal med varandra och speciellt statsrådsberedningens behov av att styra dagordning och tillvägagångssätt. Regeringens EU-toppmöte skulle inte få störas genom en inledande polsk riksdag. Härigenom förlorade Nätverken delvis känslan av sitt ägandeskap till dialogen. Några av regeringens företrädare i aulan gav intrycket av att vara dåligt förbereda och valde också att undvika flera av de sakfrågor som fördes fram. Regeringen framstod för flera i publiken som ovillig till

interaktion med de närvarande. För de flesta närvarande blev det vare sig debatt eller dialog.

Storbildsskärmsdialogen mellan företrädare för EU och aktivister från de olika nätverken fungerade klart bättre. Det blev en unik dialog som kontrasterade den slutenhet som kännetecknat tidigare toppmöten. En rad aktivistgrupper som tidigare varit tveksamma till dialog började ändra inställning och åtgärder vidtog för att dialogens erfarenheter skulle kunna tillvaratagas också under kommande EU-toppmöte under Belgiens ordförandeskap senare under året. Göteborgsmodellens värde när det gäller den politiska dialogen begränsades emellertid av att de allra flesta aktivister var ute på gatorna och inte kände till förekomsten av någon dialog överhuvudtaget.

Därtill kommer att de olika motkonferenser som anordnades av de olika nätverken, och som var tänkta att utgöra de väsentliga inslagen under EU-toppmötet, kom av sig i samband med den våldsamma händelseutvecklingen. Speciellt drabbade blev naturligtvis Göteborgsaktionen som först fick flytta sin motkonferens från Hvitfeldtska gymnasiet och sedan dagen därpå, till följd av en ny polisinsats, även från Schillerska gymnasiet där de anvisats en ny plats. Det mötesprogram som utarbetats för att olika aktörer skulle redovisa sin syn på EU-toppmötets beslut fick ställas in. Så fick också väsentliga delar av den programpunkt där hitresta talare från Tredje Världen skulle ge sin syn på europeisk politik för global utveckling. Den politiska dialog som drog till sig en aktivt deltagande publik genomfördes i tälten nere vid Pustervikskajen i Fritt Forums regi. Här växte en unik politisk arena fram på vilken det under fyra dagar genomfördes ett femtiotal politiska seminarier och ett nästan lika stort antal kulturella aktiviteter. Som diskuterats i ett tidigare kapitel förekom här inga våldsamheter eller orosmoment som störde ordningen för de över 20.000 människor som besökte forat.

Tillslaget mot Hvitfeldtska

Polisens tillslag mot Hvitfeldtska på torsdagsmorgonen i anslutning till president Bush ankomst till Göteborg, innebar ingen bra början för Göteborgsmodellen. Tillslaget har också av många betecknats som avgörande för den fortsatta utvecklingen. Inte minst av polisen själv.²¹ Tillslaget beskrivs också i flera andra

---

²¹ Rikspolisstyrelsens utvärderingsgrupp, sid. 66. Se även utslaget från Högsta Domstolen avseende mål nr B 4580-01.

bidrag till denna bok (se framför allt Mikael Orskarssons bidrag). Här redogörs för ett aktörs- och medlarperspektiv.

Den exakta anledningen till tillslaget är ännu inte offentliggjort. Enligt vad som står att läsa i Rikspolisstyrelsens utvärderingsrapport gjordes under onsdagen ”vid Hvitfeldtska gymnasiet iakttagelser som allvarligt oroade kommenderingsledningen. Åklagare beslutade om husrannsakan i skolan för att i allmänna utrymmen eftersöka föremål som skulle tas i beslag. Polismyndigheten bestämde att beslutet skulle verkställas påföljande dag” (RPS sid. 66). På morgonen den 14 juni bestämde sig polismyndigheten för sin ”policy of containment” dvs. att med hjälp av container stänga in de boende på skolan och neka dem att gå ut. Åklagaren levde enligt egen utsago i tron att husrannsakan genomförts kvällen innan och då med hjälp av piketer (GP 24/3/02)

Samma morgon träffades också måndagsklubben för att gå igenom läget. Kommenderingschefen var inte närvarande på detta möte. Vare sig Kommunledningen, chefen för polisens kontaktgrupp eller aktivisterna hade fått någon information om vad som föregick utan beskrev unisont läget som lugnt och under kontroll.

På presskonferensen vid middagstid samma dag meddelade kommenderingschefen att alla, nästan alla, inne på skolan misstänktes för att planera brottslig verksamhet. Jag sökte på eget initiativ upp kommenderingschefen för att reda ut varför kontaktgruppen inte informerats och krävde att själv få gå in på skolan tillsammans med chefen för kontaktgruppen och företrädare för Göteborgsaktionen. Svaret på frågan om varför polisens kontaktgrupp inte informerats blev att kontaktgruppen främst svarade för ordningen i samband med demonstrationerna. Vid Hvitfeldtska förelåg det misstanke för brott varför en annan avdelning från polisen kallats in.²²

Min begäran om tillträde till skolan avslogs först med motivering att det förelåg fara för vår säkerhet. Det fanns vapen på skolan.²³ Efter någon timma accepterades min framställan i så motto att jag själv tillsammans med representanter för Göteborgsaktionen kunde få gå in på skolan. Chefen för kontaktgruppen skulle dock stanna utanför. En närmare redogörelse för de förhandlingar som jag sedan deltog i inne på skolan återfinns i Mikael Oscarssons bidrag till denna bok.²⁴ Här räcker det med att konstatera att någon

²² Detta svar avvek från min tolkning och jag har i efterhand förstått att svaret inte bara avvek från den kommenderingsorder han själv utverkade den 16.5.2001, utan även från Rikspolisstyrelsens tolkning av kontaktgruppens syfte och mandat (RPS sid. 20).

²³ Det visade sig sedan att polisens egen kontaktgrupp redan dagen innan av säkerhetsskäl avrättats av polisens spaningsenhet att ta sig in på skolan (GP – Två dagar 15.9. sid. 6).

²⁴ I Wijk (2002) återges också ett utdrag från mitt vittnesmål i Hovrätten när det gäller hur jag själv upplevde dessa förhandlingar.

fara för vår säkerhet inte förelåg. Några vapen påträffades inte då och inte senare. Det har inte heller framkommit på vilket sätt nästan alla planerade brott. Den utvärderingsrapport kring polisinsatsen som Polismyndigheten själv sedan presenterar under mars månad 2002 ger ingen vägledning härvidlag.

Bland aktivister har det ofta spekulerats om förekomsten av Ya Bastas medlemmar på skolan och att deras medhavda utrustning inför den planerade inträngningsaktionen utgjorde huvudorsaken till polisens ingripande (Josefsson & Quistbergh 2001). Två viktiga invändningar kan riktas mot dessa spekulationer. Den första har att göra med det faktum att Kommenderingschefen under förhandlingarna gav Ya Basta tillåtelse till att ta med sig sin skyddsutrustning ut då denna inte längre betraktades som vapen. Den andra invändningen har att göra med tiden för insatsen. Om motivet utgjorts av den planerade inträngningsaktionen förefaller det mer logiskt om tillslaget skett först morgonen därpå. Den logiken delas också av Rikspolisstyrelsens egen utvärdering:

”En annan möjlighet hade varit att skjuta upp polisinsatsen till fredag morgon eftersom fredagen var den stora aktivistdagen enligt säkra underrättelser. Ett sådant ingripande skulle med hänsyn till gällande fristtider ha inneburit möjligheter att hålla frihetsberövade aktivister i polisiärt försvar under en stor del av den tid som enligt underrättelser var mest utsatt. Å andra sidan hade möjligheterna att angripa president Bush kvarstått (...). Händelsutvecklingen medförde att många av de aktivister som befann sig inne på skolan inte fick möjlighet att genomföra några aktioner mot president Bush” (RPS sid. 67).

Kommenderingschefen har själv vid olika tillfällen hävdat att insatsen var nödvändig för att klara polisens primära uppgift denna dag, nämligen att skydda det amerikanska presidentbesöket (GP 15/9/02). Rikspolisens ger emellertid inget besked om på vilket sätt Bush skulle angripas. Så gör inte heller Polismyndighetens egen utvärderingsrapport. Det vi vet är att säkerhetspolisen uppskattade hotbilden för Bush betydligt lägre än för EU toppmötet. Vad vi också vet är att Kommenderingschefens riskbedömningen avvek från den svenska säkerhetspolisens.²⁵ Enligt kommenderingschefen förelåg en högre risk mot president Bush än mot EU-toppmötet. Anledningen till denna avvikelse kan vara att Kommenderingschefen också implicit ålagts politiska kriterier. Hotet mot Bush upplevdes nog främst som risk för politisk förödmjukelse. En förödmjukelse mot president Bush var också en förödmjukelse för Sverige.

²⁵ Enligt såväl Rikspolisstyrelsens som Polismyndighetens utvärderingsrapport bildade kommenderingschefen en speciell och direkt underställd underrättelsetjänst inför EU-toppmötet. Även om en denna inte fick tid och kapacitet att bygga upp en motsvarande kompetens som Säkerhetspolisen när det gäller förmågan att bedöma hotbilder framgår det av utredningarna att den fick ett betydande inflytande över Kommenderingschefens beslutsfattande.

Strävan var därför att som Kommenderingschefen uttryckt det vid olika tillfällen att hålla demonstranterna på behörigt avstånd från Bush.²⁶

Frågorna som är av speciellt intresse vid en utvärdering av den praktiska dialogens möjligheter och tillkortakommanden är dels varför polisens kontaktgrupp inte informerades innan tillslaget och dels varför kommenderingschefen plötsligt och utan förvarning valde att avbryta de förhandlingar med aktivisterna som han sent omsider involverat chefen för kontaktgruppen i. Speciellt eftersom detta skedde vid en tidpunkt då det de facto förelåg en överenskommelse om på vilket sätt som aktivisterna skulle få lämna skolan och vilken typ av utrustning som de då skulle få ta med sig. Polisens motiv till att plötsligt avbryta förhandlingsprocessen har på olika håll (rikspolisstyrelsens utvärdering och Mikael Oskarssons bidrag till denna bok) angetts vara oklarheter i samband med att själva överenskommelsen om aktivisternas uttåg från Hvitfeldtska skulle ha varit oklar. Ya Basta fick ta med sig sin utrustning ut, och när de ställde upp på led för att tåga ut hade de tagit utrustningen på sig, någonting som försvårar en visitering. Detta uppfattades av polisledningen som via TV-länk från helikopter följde utvecklingen på skolan, till skillnad från polisens förhandlare som befann sig utanför skolan, som om Ya Basta planerade en utträngningsaktion. Polisen skall därför ha avblåst förhandlingarna och bestämt sig för att göra en egen inträngning. Dessa motiv förefaller osannolika. Vän av ordning frågar sig nämligen genast varför kommenderingschefen om så vore fallet inte gav sin förhandlare på plats instruktioner om att Ya Basta skulle ta av sig utrustningen och gå ut på det sätt som polisledningen krävde. Istället beslutade Kommenderingschefen för att med våld ta sig in på skolan och frihetsberöva samtliga där närvarande. Enligt kommenderingschefen själv kommer insatsen att gå till historien som en av de mest lyckade ingripanden (se Mikael Orskarssons bidrag till denna bok). I GP beskriver berörda poliser början på insatsen på följande sätt:

”Vi släppte in hästarna först för att rida igenom de svarta. De ansågs så farliga att vi bedömde det nödvändigt att rida ner dem. Hästarna skulle säkra den vänstra flanken utefter vägen, säger det befäl som samordnade hästar, hundar och piketstyrkor” GP 24.3.2002

²⁶ Den enda indikation på att demonstranterna avsåg att förödmjuka Bush som finns tillgänglig, förutom en allmän diskussion på AFAs hemsida om att ge Bush ett varmt välkomnande, var genom den ”visa baken aktion” som genomfördes på torsdag eftermiddag vid Drottningtorget i samband med att aktivisterna trodde att Bush med följe ankom till sitt hotell. Polisledningen undvek denna förödmjukelse genom att sprida ut en felaktig tidpunkt för ankomsten och därtill föranstalta med en ”fejkad” bilkortege som anlände till hotellet vid den felaktiga tidpunkten. När presidentparet en timma senare anlände till hotellet var aktivisterna borta. Många av dem för att förbereda sig inför kvällens stora anti-Bush demonstration. Inför planeringen av denna demonstration hade här vissa tankar framförts som gick ut på att istället för att gå till Götaplatsen svänga vänster vid Valand och promenera ner mot Börsen där Bush enligt planerna skulle äta middag samma kväll. Tankar som inte togs som seriösa och som demonstrationsledningarna inte heller tog upp till en diskussion.

Min egen tolkning av varför de förhandlingar som fördes inne på Hvitfeldtska avbröts när de väl hade kommit fram till en uppgörelse som bägge parter kunde acceptera har att göra med behovet av att till varje pris skydda president Bush. Om antagandet stämmer vore det naturligtvis omöjligt att avsluta insatsen innan den sk Bush demonstrationen var på säkert avstånd från den amerikanske presidenten. Enligt överåklagaren var polisen av den uppfattningen att huvuddelen av de grupper ur den autonoma miljön, såväl inhemska som utländska och som kunde tänkas störa ordningen under EU-toppmötet var inkvarterade på Hvitfeldtska gymnasiet. Enligt vad jag kan förstå upplevdes det därför viktigt för polisen att frihetsberöva vad de upplevde som ”den hårda kärna av anarkister” som antogs befinna sig inne på skolan tills möjligheten att störa Bush inte längre var för handen. Min egen förståelse av kommenderingschefens agerande är att han genom att tillåta förhandlingar avsåg att släppa ut så många demonstranter som möjligt, inklusive Ya Basta, för att istället koncentrera sig på och ingripa mot det svarta blocket.²⁷ Detta antaganden stöds också av Polismyndighetens egen utvärderingsrapport som nämner att polisen under ett visst läge öppnade avspärningarna för att släppa ut de vita overallerna. Det var först när detta hade misslyckats som man såg sig tvingade att själva genomföra en inträngningsaktion och frihetsberöva samtliga närvarande på skolan. Det ironiska med detta var att de flesta i det svarta blocket inte bodde på skolan och hade lämnat lokalerna efter avslutad mötesverksamhet under natten till torsdagen. När polisen väl tagit sig in i skolan hade också flera från det svarta blocket som råkade vara kvar på skolan i stor utsträckning själva tagit sig förbi polisens avspärningar. De befann sig redan ute på stan.

Någonting som stödjer tolkningen av ett proaktivt polisiärt agerande på Hvitfeldtska är det faktum att Kommenderingschefen fattade ett självständigt och i förhållande till Rikspolisstyrelsen avvikande beslut när det gäller frågan om boendet. Enligt Rikspolisstyrelsens utvärderingsgrupp ifrågasatte Säkerhetspolisen ”om det var lämpligt att förlägga tillresande demonstranter/aktivister på de centralt belägna skolorna Hvitfeldtska och Schillerska”. Man bedömde att dessa skolbyggnader låg alltför nära möteslokalerna och det var känt att Hvitfeldtska skulle bli central för de autonoma grupperna. Från kriminalpolisens och Säkerhetspolisens sida förordades en mer perifer förläggning som skulle göra det möjligt att tidigare ingripa mot oroselement” (sid. 29). Likväl valde Kommenderingschefen att, om

---

²⁷ Min bedömning är utifrån händelserna på Hvitfeldtska att polisens stora bekymmer inte är direkt relaterade till de vita overallernas inträngningsaktion. Det är en ny och främmande företeelse för polisen men den bedömer man sig kunna kontrollera. Det stora bekymret för polisen är när det svarta blocket agerar tillsammans med de vita overallerna. Polisens tolkning förefaller här vara att samarbetet sker för att de vita overallernas inträngningsaktion skall underlättas genom stenkastning från de bakomvarande anarkisterna.

dock sent omsider, rekommendera Göteborgs kommun att upplåta Hvitfeldtska gymnasium för boende. En förklaring till detta kan just vara motivet att, som Mikael Oskarsson diskuterar i sitt bidrag till denna bok, därigenom avsevärt underlätta polisens möjligheter att lösa sin huvuduppgift att skydda president Bush, genom att låta vad man trodde var de mest våldsbenägna aktivisterna att samla sig på Hvitfeldtska och sedan stänga in dem. Kommenderingschefen själv påpekar att polisen ”klarade centrala Göteborg genom den front som blev vid Hvitfeldtska och genom den totala förvirring som utbröt inom ledningen för olika grupperingar genom polisens offensiva insatser. De stördes ut av detta. Vi fick upploppet inom avspärningarna, innanför containrarna istället” (intervju med Mats Wångersjö på GT 20/9/01).

En fråga som närmare måste utredas härvidlag är Secret Service inflytande över händelseutvecklingen. I tidigare kapitel redogjordes för varför och hur Vita Husets underrättelsetjänst efter händelserna i Seattle alltmer kommit att ta över ansvaret för den amerikanska säkerhetstjänstens hantering av den globaliseringskritiska rörelsen, inte minst då olika protestaktioner sammanfaller med att presidenten vistas på samma ort (se Björn Hettnes och mitt gemensamma bidrag till denna bok).²⁸ Vi vet inte heller i vilken utsträckning som den amerikanska säkerhetstjänstens riskbedömning avvek från den svenska Säkerhetspolisens. Det går inte att utesluta att Kommenderingschefen i sin strävan att klara sin huvuduppgift på egen hand kom att ta större intryck av Secret Service än av Rikspolisstyrelsen.²⁹ Tidigare forskningserfarenheter (Abrahamsson 1997) gör att jag inte själv kan utesluta att Secret Service utifrån sina informationskällor tillhandahöll polisledningen hotbilder som i efterhand visat sig felaktiga och som polismyndigheten saknade kapacitet för att kvalitetssäkra. Exempel på sådana hotbilder skulle kunna varit att det fanns handeldvapen på skolan. Det förefaller också troligt att motiven för ett proaktivt amerikanskt agerande ökar om de krav på autonomi och rätten till självständigt agerande som ställs från lokala myndigheters sida, upplevs alltför höga.

Polisens tillslag på Hvitfeldtska kom på en rad olika sätt att påverka den kommande händelseutvecklingen på Berzelliigatan, Avenyn och i Vasaparken. I polisens utvärderingar har det framkommit hur insatsen kraftigt tärde på polisens egna resurser. Många enskilda poliser var helt enkelt uttröttade och saknade

²⁸ Britt Marie Mattsson uttrycker redan i mars månad (GP 8.3.01) och utifrån sina erfarenheter av Secret Service agerande under president Clintons besök i Norge, oro för att Secret Service skall komma att agera alltför proaktivt under president Bush förestående besök i Göteborg. Erfarenheterna från Secret Service agerande under det sociala toppmötet i Köpenhamn 1995 i samband med president Clintons besök gjorde farhågorna berättigade. Självt ger jag i *Le Monde Diplomatique* nr 8, Sept 2001. en bakgrund till det nya förhållningssätt som präglar Secret Service i förhållande till den globaliseringskritiska rörelsen

²⁹ Det skulle kunna förklara Rikspolisstyrelsens konstaterande ”att Polismyndigheten i Västra Götaland inte var nämnvärt intresserad av den samverkan och det stöd i övrigt som Rikspolisstyrelsen erbjudit. Enligt rikspolisstyrelsens utvärdering var Polismyndigheten i Västra Götaland inte heller särskilt intresserad av de frågor som diskuterades i Rikskriminalens samordningsgrupp”. (RPS sid. 43).

kapacitet att hantera de situationer som kom att uppstå. Många aktivister var ilska över att berövats lokalerna för sin motkonferens, ett exempel på vad vi i tidigare diskuterat i termer av politiskt utrymme, och kände sig kränkta. Uttryck som ”varför skall EU-politikerna ha rätt till sin mötesplats när inte vi har rätt till våran” och ”varför skall vi hålla kvar vid vår överenskommelse om icke-våld när polisen bryter sin” visar på de känslomässiga stämningar som rådde. Flera av Göteborgsaktionens medlemmar uttryckte sin uppfattning om att det var dags att upphöra med all form av dialog med polisen. Framför allt gav händelsen en rad argument för de enskilda aktivister och grupper som ville skapa oordning och som hela tiden motsatt sig Göteborgsmodellens försök att undvika våldsamma konfrontationer.³⁰

Lördagsdemonstrationen och inringningen av Järntorget

Händelserna på Hvitfeldtska kom också att starkt påverka stämningen inför Göteborgsaktionens lördagsdemonstration. Händelserna bekräftade aktivisternas intryck från tidigare polisingripanden, inte minst i samband med mötet mellan EU:s finansministrar i Malmö under mars månad, att polisen inte ville ha någon dialog utan istället sökte våldsam konfrontation. Liksom händelserna i Malmö, svetsade inringningen av Hvitfeldtska ihop de organisationer som ingick i Göteborgsaktionen. Händelseutvecklingen kom därutöver i hög grad att också stärka samarbetet mellan Göteborgsaktionen och Attac vars relationer fram till dess präglats av viss misstänksamhet, inte minst pga. olika mediala utspel. Ett faktum som visade sig viktigt för genomförandet av lördagens stora demonstration. Natten mellan fredag och lördag fördes förhandlingar mellan Attac och Göteborgsaktionen avseende möjligheten/önskvärdheten att ändra demonstrationsväg liksom lämpligheten av att som tidigare överenskommit tillåta det svarta blocket att gå med i tåget maskerade med tanke på det som hänt. Polisen hade satt upp containers runt demonstrationsvägen vid Avenyn och det fanns anledning till oro för att polisen, liksom i Malmö, skulle försöka skilja ut det svarta blocket. Centrala personer i de autonoma grupperna bekräftade att dom tänkte hålla fast vid de icke-våldsprinciper man tidigare accepterat. De utgick ifrån att man som tidigare överenskommit skulle ha rätt att delta maskerade under demonstrationen om man så önskade, även om Göteborgsaktionen på olika sätt fortfarande verkade för att man skulle demonstrera omaskerad.

³⁰ Det har efter toppmötet framkommit att det fanns medlemmar från ett antal utländska aktivistgrupper i Göteborg under själva toppmötet som i andra sammanhang visat sig beredda att tillgripa våld. Ett exempel är det blå blocket, som främst skall bestå av tyska anarkister och som formerades och agerade med hjälp av gatuvåld i Prag som en reaktion på att Ya Bastas inträngningsaktion upplevdes alltför harmlös. Någon diskussion om dessa gruppers existens och eventuella aktioner i samband med EU toppmötet i Göteborg fördes inte under måndagsklubbens möten.

Attac stod här inför ett dilemma. Att gå med i ett demonstrationståg tillsammans med ett delvis maskerat svart block skulle efter vad som hänt bli svårt att förklara för allmänheten och kunna komma att medföra ett högt politiskt pris. Att inte gå med i demonstrationen och därmed riskera att demonstrationen ställdes in helt och hållet skulle kunna ge upphov till ytterligare kravaller. Under natten hade nämligen nya hotbilder inkommit. Enligt polisledningen var flera bussar med autonoma demonstranter på väg upp till Göteborg från Tyskland. Schillerska gymnasiet antogs också hysa tyska terrorister. Polisen var tveksam till att ge demonstrationstillstånd över huvudtaget. Efter samråd med kommunledningen beslöt Attac sig för att gå med i demonstrationen under förutsättning att demonstrationsvägen ändrades, att poliserna överlät demonstrationsbevakningen på demonstrationsledningen och att svarta blocket höll fast vid överenskommelsen om icke-våld.³¹

Demonstrationens genomförande avspeglade den bräckliga grund på vilken samarbetet med polisledningen byggde. Ryktesspridningen innan demonstrationens igångsättande var intensiv. Bland annat så hävdades det från kontaktgruppens sida som fanns på plats att det svarta blocket var utrustade med över 200 påkar. Detta kunde omgående dementeras av demonstrationsledningen. Under demonstrationen meddelade kommenderingschefen att beväpnade aktivister anlant med buss till Sveagatan för att störa demonstrationen vilket direkt också kunde dementeras av demonstrationsvakter som cirkulerade i området. I efterhand har det också uppstått diskussioner om att polisen trots (eller tack vare) överenskommelsen om det svarta blockets deltagande i demonstrationen troligen planerat att under själva demonstrationen göra ett försök till att skilja ut det och därmed sannolikt gripa dess deltagare. Detta ansågs understödja de påståenden som tidigare gjorts att polisens ingripande mot demonstrationen i Malmö bara varit en förövning inför Göteborg. Sådana eventuella planer gick denna gång om intet genom att demonstrationsledningen i förebyggande syfte i sista stund bytt plats på blocken utan att meddela kontaktgruppen detta.

Samtidigt utgjorde lördagens demonstration den händelse där Göteborgsmodellen kom till störst användning. Det är osannolikt att demonstrationstillståndet skulle kunna ha ändrats med så kort varsel om inte måndagsklubbens kontaktytor existerat. Jag själv uppfattade också en samstämmighet mellan kommunledning, kommenderingschef och demonstrationsledning om det riktiga i att låta det svarta blocket ostört och maskerade få deltaga i demonstrationståget under förutsättning att de stod fast vid de icke våldsprinciper som tidigare hade överenskommit.

---

³¹ Vikten av att vara inkluderande och att tillåta alla organisationer tillträde under förutsättning att de accepterar de spelregler som gäller, på pekas ofta i litteraturen. Se exempelvis Patrick F Gillham och Gary T Marx /2000) när det gäller deras erfarenheter från Seattle.

Erfarenheterna från Göteborgsmodellen vid händelserna på Järntorget senare på lördagskvällen är blandade. På seneftermiddagen blev jag ombedd att kontakta kommenderingschefen eftersom såväl Göteborgsaktionen som Attac oroade sig över den spontana demonstration mot polisvåld som höll på att organiseras på Järntorget och som ingen ansåg sig ha tagit initiativ till. Tankar framfördes att det handlade om ytterligare en provokation från polisens sida.

Kommenderingschefen meddelade att polisen ansåg sig ha läget under kontroll men att vi vid behov skulle kontaktas på nytt. Samtidigt började såväl Göteborgsaktionen som Attac att få de människor som började samlas på Järntorget att istället söka sig till Fritt Forum. Efter påstötning senare på kvällen av skrämde aktivister som såg hur kravallutrustad polis plötsligt började ringa in Järntorget togs ny kontakt med kommenderingschefen. Informationen som tillhandahölls var att polisen medveten stängt in ett par hundra aktivister på Järntorget då man befärade att några beväpnade tyska terrorister befann sig bland aktivisterna. Beslut fattades om att jag tillsammans med en representant från Göteborgsaktionen och i samråd med polisens insatschef på plats skulle försöka lugna ner stämningen och finna en lösning. Insatschefen medgav att de aktivister som ville lämna Järntorget kunde få göra det om de accepterade att först visiteras. De skulle också vara medvetna om att flera skulle transporteras vidare till Kviberg för vidare utredning. Flera aktivister och andra som av en tillfällighet befunnit sig på Järntorget beslutade sig för att lämna Järntorget. Flera av dessa valdes också ut för vidare utredning på Kviberg enligt kriterier som förblev oklara. Många valde att stanna kvar. Vid 23-tiden på kvällen beslutade insatschefen utan motiv plötsligt att avbryta inspärningen. Några beväpnade tyska terrorister kunde aldrig hittas. Däremot fick polisen genom sin aktion möjlighet till att fotografera samtliga personer som befann sig inom det avspärrade området.

III. GÖTEBORGSMODELLENS TROVÄRDIGHET

Händelseutvecklingen vid Hvitfeldtska under torsdagen kom allvarligt att rubba förtroendet för Göteborgsmodellen, inte bara hos allmänheten i Göteborg utan även hos såväl polisens egen personal som hos aktivisterna.

Kommenderingschefens riskbedömning med påföljande beslut om tillslaget och belägringen av Hvitfeldtska bidrog till de våldsamheter som sedan följde. Allmänheten i Göteborg kom därmed att ifrågasätta Kommunledningen för att överhuvudtaget ha upplåtit skolorna till aktivisterna som ”bara visade sig ha kommit hit för att bråka”. Det dramatiska tillslaget stred helt mot den bild som vuxit fram under måndagsklubben av ett EU-toppmöte präglad av fredliga demonstrationer och politisk dialog mellan aktivister och makthavare.

Poliskåren var tänkt att spela en relativt undanskymd roll och i görligaste mån överlåta upprätthållandet av den allmänna ordningen på demonstrationsledningen i samarbete med polisens kontaktgrupp. Denna bild förmedlades också nedåt inom den egna organisationen.

I den efterföljande diskussionen har frågan rests, bl.a. från polisens fackförening, om polisledningen inte varit alltför godtrogen för att i sista stund blivit tvingad att överreagera, inte minst mot bakgrund av den personal styrka som stod till förfogande. Med tanke på att det i efterhand framkommit att säkerhetspolisen hade förvarnat Polismyndigheten om riskerna med att upplåta skolorna förefaller detta mindre sannolikt. Många av aktivisterna ifrågasätter därför polisens avsikt med Göteborgsmodellen eftersom de utifrån sina perspektiv inte kan utesluta att Polismyndigheten agerade utifrån en förutbestämd strategi. Genom att ta emot erbjudandet om inkvartering lurades de in i en fälla. Polisens bedömning av risken för aktioner riktade mot Bush, våldsamma eller politiskt förödmjukande, fick enligt dessa aktivister polisen att på ett tidigt stadium bestämma sig för att hålla aktivisterna borta från Bush. Istället för att följa säkerhetspolisens rekommendationer invände inte polismyndigheten mot att upplåta gymnasiet. Istället kunde man där stänga in delar av det svarta blocket. Ett proaktivt ingrepp genom vilket polisen hoppades skapa förutsättningar för den lugna atmosfär som de ansåg erfordras för Göteborgsmodellens genomförande. Genom att misstänka de närvarande på skolan för brottslig verksamhet kunde polisen motivera åklagaren till att besluta om husrannsakan och därmed också frihetsberöva så många som möjligt. En sådan strategi ger också en logisk förklaring till varför polisledningen i Göteborg inte ville diskutera några hotbilder under måndagsklubbens möte. Det skulle naturligtvis ha gjort hela insatsen omöjlig att genomföra.

Rent formellt kan en sådan på förhand uppgjord strategi från Polismyndighetens sida motiveras utifrån den lagstadgade rätt till full diskretion som polisen behöver för att klara sin huvuduppgift med att upprätthålla allmän lag och ordning. Ur detta perspektiv kan polisen ha uppfattat måndagsklubben som främst en viktig källa för att tillfredställa myndighetens informationsbehov. Med tanke på händelseutvecklingen är frågan dock om inte de vinster som polismyndigheten härvidlag hoppades på visade sig väl kortsiktiga. Inte minst med tanke på att polisens förtegenhet också i detta fall drabbade den egna poliskåren som hade svårt att förstå vad som hände och varför.

Inom samhällsforskningen är en händelseutveckling där vissa åtgärder vidtages i ett visst syfte men som sedan oväntat visar sig få motsatta effekter och därigenom förvärrar situationen ett vanligt uppmärksammat fenomen. I polisiära sammanhang talar forskarna Patrick F. Gillham och Gary T. Marx (2001) utifrån

händelseutveckling i Seattle om ironiska utfall (ironic outcomes). Själv väljer jag att benämna de politiska förhållanden som uppstår till följd av sådana beslut för motsägelsefulla omständigheter (contradictory circumstances, Abrahamsson, 1997). I fallet Göteborg medförde tillslaget på Hvitfeldtska en serie oväntade effekter av detta slag. För det första drabbades ett mycket stort antal oskyldiga av polisens tillslag. Över 450 personer greps och bara i enstaka fall ledde det till åtal. För det andra skapade tillslaget effekter som neutraliserade tillslagets avsikt. Solidariteten mellan olika rörelser ökade. Tillslaget drog också till sig uppmärksamhet från grupper som annars inte vanligtvis brukar engagera sig i politiska manifestationer. Sammantaget medförde tillslaget en eskalering av konflikten.

Händelserna på Hvitfeldtska utgör ett tydligt exempel på vad som sker när en polismyndighet vidtar åtgärder som förhindrar den planerade motkonferensen och därigenom stjälar det politiska utrymmet som hade iordningställts på skolan och som måndagsklubben skapat praktiska förutsättningar för. Polisens beslut att sent omsider låta alla lämna skolan accepterades inte så förutsättningslöst som polisen krävde. Många aktivister vågade inte gå ut av rädsla för att få stryk, Andra ansåg sig ha rätt till det utrymme som kommunen hade anvisat dom. Förhandlingarna drog ut på tiden och polisens våldsamma inträngning som därpå följde kom att förhindras med alla till buds stående medel. Den frustration som byggts upp under hela dagen tog sig därmed så allvarliga former som stenkastning och våldsamt motstånd. Våldet, hur oacceptabelt detta än är, handlade om att försvara det politiska utrymmet som aktivisterna upplevde sig ha rätt till.

Måndagsklubbens möten präglades av sitt syfte, fredliga demonstrationer och poliser i kortärmade blå skjortor. Genom att måndagsklubben inte ens föreställde sig tanken på liknande aktioner från polisens sida diskuterades inte heller vad det då skulle innebära att aktivisterna ansåg sig ha rätt att försvara sitt politiska utrymme. Här utgick alla från att om våld skulle tillgripas så var det från enskilda aktivister eller från mindre grupper av poliser till följd av olika provokationer i samband med demonstrationerna. Härigenom förlorade Göteborgsmodellen mycket av sin förmåga till konflikthantering.

Justitieombudsmannen har nyligen överlämnat ärendet till åklagaren för att utreda om huruvida insatsen på Hvitfeldtska gymnasiet stod i proportion till den hotbild som förelåg. Frågeställningen är viktig inte bara för att händelserna fick ett avgörande inflytande på den fortsatta händelseutvecklingen under EU-toppmötet. Bakgrunden till polisens agerande är viktigt att förstå för att rent allmänt kunna bedöma den lokala polismyndighetens självständighet i en alltmer globaliserad värld med förstärkta internationella kontaktytor. Som diskuterats i

ett tidigare kapitel (Se Björn Hettnes och mitt bidrag till denna bok) är det inte heller alltid som utrikespolitiska hänsynstagande tillåter ett lokalt självständigt agerande vid liknande toppmöten. Någoting som naturligtvis försvårar genomförandet av träffade lokala överenskommelser mellan polismyndigheter och aktivister. Detta är en av anledningarna till att exempelvis Secret Service inflytande över händelseutvecklingen inte får underskattas utan bör utredas närmare.

Värdet av måndagsklubben består främst i att banden och samarbetet mellan nätverken stärktes. Meningskiljaktligheter synliggjordes samtidigt som ett antal gemensamma intressen kunde identifieras. Samarbetsandan har tagit sig konkreta uttryck under året som gått i samband med andra politiska aktiviteter och demonstrationer. Den har också varit en förutsättning för det efterarbete som aktivister från de tidigare nätverken kunnat bedriva tillsammans med Göteborgskommittén.

Slutsatserna av måndagsklubbens arbete blir också positiv när det gäller nätverkens samverkan med Kommunledningen. Tillsammans löste vi ett antal problem och här etablerades relationer som kom till god användning vid den dramatiska händelseutvecklingen som följde. Måndagsklubben skapade nödvändiga förutsättningar för fredliga demonstrationer även om de senare skulle visa sig vara helt otillräckliga. En av de frågor som förtjänar att utredas härvidlag är varför måndagsklubben etablerades så sent och först påbörjade sitt arbete i månadsskiftet april/maj vilket medförde svår tidsbrist.³²

Större tveksamhet råder när det gäller värdet av de samtal som fördes med polisledningen under måndagsklubbens möten. Polisen hade en annan verklighetsuppfattning än vad nätverken hade, men som de ovilligt delade med sig av. De kom från en kultur som inte bara gav dem själva rätten till ett informationsövertag utan också till tolkningsföreträdet av den information som de hade tillgång till. Problemet förvärrades av att formen för Göteborgsmodellen inte blev tillräckligt inkluderande. De samtal som fördes under måndagsklubbens möten begränsades till en alltför liten krets och många poliser och aktivister ställdes utanför. I den nya nätverkskultur som råder med platta och icke hierarkiska organisationsstrukturer blir detta förhållandet speciellt problematiskt. Måndagsklubbens agerande bör härvidlag ses som ett viktigt experiment. Med facit i hand kan vi konstatera att vi skulle kunnat uppnå ett bättre resultat om mötesformen sett annorlunda ut. Försök med att hitta former för ett större och mer aktivt deltagande har sedan gjorts i samband med

---

³² Även Rikspolisstyrelsen (2201) ställer sig undrande till detta, vilket formuleras på följande sätt av deras utvärderingsgrupp: Utvärderingsgruppen skall här endast konstatera att vissa delar av konceptet lades fast mycket sent. Det är möjligt att resultatet av dialogarbetet hade blivit ännu bättre om mer hade funnits för att bygga upp förtroende och goda relationer till arrangörer och demonstrationsledare (sid. 44).

Göteborgskommitténs arbete. Med hjälp av rundabordsamtal har över 100 personer beretts tillfälle att samtidigt delta.

En annan problematisk aspekt, som kom att få ett stort inflytande över den kommande händelseutvecklingen var att frågan om vilka som skulle agera vid olika konflikter. De problembilder som togs upp var direkt kopplade till demonstrationerna och här förelåg klara överenskommelser om hur polisens kontaktgrupp respektive demonstrationsledningarna skulle agera vid problem. Vad som dock aldrig utreddes var kontaktgruppens relationer till polisens insatschefer. De problem som normalt förekommer när två så olika organisationskulturer skall mötas, en platt decentraliserad där de flesta hade utrymme att agera och en mer hierarkisk centraliserad där ett fåtal fattar beslut, förvärrades av bristande kunskap om dessa förhållanden. Det är tveksamt om Göteborgsmodellen som metod går att använda under sådana omständigheter. Även om Göteborgsmodellen i sig inte bygger på absolut jämlika förhållanden mellan ingående parter förlorar naturligtvis modellen hela sin legitimitet om en av parterna, under full diskretion, helt plötsligt och unilateralt avviker från de överenskommelser som gjorts.

NÅGRA AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Mina erfarenheter från Göteborgsmodellens framväxt och tillkortakommanden kan sammanfattas i fem punkter. Den första gäller modellens användbarhet. Jag tillhör dom som fortfarande tror på den och som trots den tragiska händelseutvecklingen känner en viss tillfredsställelse med vad som uppnåddes. Speciellt gäller detta den politiska dialogen. Även om mycket återstår att göra vad gäller aktivisternas delaktighet utgjorde den ett första viktigt steg för att bryta EU-toppmötens slutenhet. Såväl allmänhet, som poliser och aktivister har utifrån sina olika perspektiv från och till hävdad att de som trott på modellen varit aningslöst godtrogna. Men trots brister i måndagsklubbens arbete lyckades vi genomföra demonstrationerna utan våld och Göteborg kunde ta emot ett stort antal demonstranter utan större logistiska problem.

Det är samtidigt uppenbart att Göteborgsmodellen inte lyckades med att skapa tillräckliga förutsättningar för att undvika våldsamheter utanför de tillståndsgivna demonstrationerna. Nätverkssamhällets framväxt med sina nya organisationskulturer och behov av decentraliserat beslutsfattande ställer stora krav på att processen skall tillåta så många som möjligt att delta. Ovanan att tillämpa modellen och den tidsbrist som förelåg utgjorde hinder för detta. Alltför många aktivister och poliser ställdes utanför. Därtill kommer att polisledningen

övervärderade det centralistiska inslaget i nätverkens organisationer. De representanter för rörelserna som polisen hade kontakt med, och som polisen själva uppfattade som innehavare av någon hierarkisk ledningsfunktion, saknade ofta den förmåga till att påverka händelseförloppet som polisen tillskrev dem.

Den andra punkten gäller hur Göteborgsmodellens tillkortakommanden härvidlag tog sig uttryck i polisens agerande och hur detta i sin tur påverkade den fortsatta händelseutvecklingen. Enligt polisens egna utvärderingar bestod dess främsta hotbild i förväntat våld från det s.k. svarta blocket med avsikt att störa besöket av president Bush och EU-toppmötet. Källan till denna hotbild eller någon närmare konkretisering av dess karaktär har inte offentliggjorts. Men givet denna hotbild uppfattar jag polisens tillslag mot Hvitfeldtska som ett försök att frihetsberöva delar av det som uppfattades som svarta blockets ledning innan presidentbesöket och toppmötet startade. Kanske försökte polisen härmed att på egen hand skapa bättre förutsättningar för Göteborgsmodellens användbarhet. Polisens behov av diskretion och sekretess omöjliggjorde härvidlag det samarbete med demonstrationsledningarna och den bearbetning av hot- och fiendebilder som skulle kunnat medge ett gemensamt förhållningssätt. I avvaktan på åklagarmyndighetens utredning om huruvida tillslaget stod i proportion till den faktiska hotbilden, fortsätter jag att framhärda i att tillslaget var oöverlagt och att det skapade ett antal ”motsägelsefulla omständigheter”, dvs. ett antal oavsiktligt skapade reaktioner som kom att motverka själva syftet med aktionen.

Den tredje punkten gäller hur några av dessa motsägelsefulla omständigheter påverkade aktivisternas agerande och den fortsatta händelseutvecklingen. Jag menar att polisens tillslag mot Hvitfeldtska provocerade fram en våldsamt motreaktion från olika aktivister som polisen inte hade förväntat sig. Motreaktionen bottnar ytterst i den vanmakt med tillhörande behov av motmakt som så många, företrädevis unga aktivister, bär på. Det handlar om vanmakt över hur aktivisterna upplever det globala politiska tillståndet och om behov av motmakt för att komma tillrätta med de förhållanden som gör att de känner sig berövade sitt politiska utrymme att påverka detta tillstånd. Konfrontationerna härvidlag visar på en framväxande klyfta mellan vad som är legalt och vad som många aktivister upplever som legitimt. Medan polisens agerande vid Hvitfeldtska av rättssystemet hittills bedömts som legalt, dvs. inga poliser har ännu åtalats, anser inte de flesta aktivister att det var legitimt. Å andra sidan, medan de våldsamma aktivisternas agerande inte var legalt anser många av dem det legitimt under de förhållanden som rådde på Hvitfeldtska. De motiverar stenkastningen med behovet av att försvara det politiska utrymmet som togs ifrån dem. Denna situation är oacceptabel och måste undvikas i framtiden. Polisen kan bidra till detta genom att söka ett mjukare, mer dialog inriktat,

förhållningssätt. Framför allt behöver polisen samarbeta mer med de olika sociala rörelserna för att lära känna den nya rörelsekulturen och inte minst för att synliggöra och bearbeta den rädsla som såväl poliser som aktivister bär på.

Den fjärde punkten tar sin utgångspunkt i det faktum att göteborgshändelserna inte handlar om några upplopp eller kravaller framdrivna av en part, särskild och isolerad från samhällsutvecklingen i övrigt. Jag menar att konfrontationerna inte enbart utgör en ordningsfråga, möjlig att komma tillrätta med genom polisiära insatser. Det handlar om förtroende och tillgång till det politiska utrymmet som bara kan lösas politiskt.

Händelseutvecklingen under EU-toppmötet och den påföljande rättsprocessen har skapat en svår förtroendeklyftan mellan rättssamhället och många unga aktivister. Rättssamhället ser till juridiska och legala aspekter och har också utdömt hårda straff för de aktivister som befunnits skyldiga till brott. Den gällande lagstiftningen bygger på de sociala förhållanden som utgjorde grunden för det tidigare svenska välfärdsamhället med sin samförståndsanda och sina politiska uttryckssätt. Många aktivister känner att de som grupp har blivit behandlade orättvisst. Som en följd av att globaliseringen minskat den nationella parlamentariska demokratins möjligheter till politiskt inflytande strävar många unga aktivister efter att kanalisera sitt politiska engagemang i utomparlamentariska former. En maximal tillämpning av den gällande lagstiftningen försvårar tillgången till det politiska utrymme som krävs för detta, oavsett om det gäller civila olydnadsaktioner i en utvidgad form, exempelvis Reclaim the City, eller att sprida politiska budskap genom affischering. Konfrontationen med ordningsmakten blir oundviklig när aktivisterna väljer att försvara rätten till detta politiska utrymme. De anser att gällande lagstiftning helt enkelt kriminaliserar deras politiska engagemang. Resultatet har blivit ett besvärande gap mellan det som är legalt och det som många ungdomar anser vara legitimt.

Det är min uppfattning att Göteborgsmodellen kan utvecklas till att förstärka den politiska dialogen och vidga det politiska utrymmet. Modellen skulle härigenom inte bara kunna skapa nödvändiga utan också tillräckliga förutsättningar för massiva och fredliga demonstrationer. Det blir härvidlag viktigt att inte bara se över den gällande lagstiftningen så att den kan anpassas till de nya utomparlamentariska politiska förhållanden som råder, utan också se till att ett mer flexibelt förhållningssätt kan komma ifråga när det gäller dess tillämpning. En maximal tillämpning av polislagen skall ske först när alla andra medel är uttömda och är ur konflikthanterande synpunkt att betrakta som ett misslyckande. Det är min mening att en utvidgad demokrati, som tar unga människors oro inför framtidens ödesfrågor på allvar och som vidtar konkreta

åtgärder för att komma tillrätta med de missförhållanden som råder, kan bryta vanmaktens våldsspiral och möjliggöra att människors behov av motmakt kan kanaliseras i fredliga former.

Med det sagt, kvarstår som femte och sista punkt det ansvar som åvilar aktivisterna själva. De som förlorade mest på göteborgshändelsernas våldsamma utveckling var alla aktivister som strävade efter en utvidgad demokrati, ett hållbarare Europa och en rättvisare värld. Politiskt framgång handlar om att vinna allmänhetens gehör för de förändringar som krävs. Allmänhetens reaktion på den skadegörelse som ägde rum på Avenyn visar tydligt att svensk demokratisk tradition inte ger någon som helst förståelse för eller legitimitet åt liknande våldsverkan. Genom att några lät sig ryckas med i en våldsspiral tillsammans med media och polis förlorade aktivisterna inte bara allmänhetens politiska stöd. De framställdes i medierna som de krafter som i själva verket hotade demokratin. Framgent får inte den globala rättviserörelsen låta omständigheterna ta överhanden. Aktivisterna måste själva ta ansvar för sina aktioner och arbeta mycket mer med ett proaktivt icke-våldsamt agerande. Historien visar tydligt att det finns ingen annan än samhällsmedborgarna själva som kan försvara demokratin. Det gäller även i en globaliserad värld där freds- och rättviserörelsens arbete blir än mer avgörande för förutsättningar till fred- och utveckling.

Referenser

- Burton, John, 1990, *Conflict: Resolution and Prevention*, Houndmill: Macmillan
- Gillham, P. F. & G. T. Marx (2000) "Complexity and Irony in Policing And Protesting: The World Trade Organization in Seattle" *Social Justice*, Vol. 27, No. 2. 212-236.
- Globkom (2001) "En rättvisare värld utan fattigdom", *Stockholm SOU 2001:96*
- Göteborgs-Posten (2001) *Dagarna som skakade Göteborg*, i *Två dagar*, nr 27/01, bilaga till Göteborgs-Posten, 2001-09-15.
- Josefsson, Dan och Quistbergh, Fredrik, Göteborg 14-16 juni. *Dagarna som skakade Sverige*, *Ordfront Magasin*, 9/2001;
- Nätverket 2001, *Aktiviteter vid EU:s toppmöte i Göteborg*, november 2001
- Polismyndigheten i Västra Götaland (2001) *Utvärdering av EU 2001-kommenderingen..*
- Rikspolisstyrelsen (2001) *Utvärdering av EU-kommenderingen i Göteborg år 2001*. Stockholm: RPS.
- Svensson, Anders (2001), *Göteborgshändelserna*, Stencil
- Wijk, E. (2002) *Göteborgskravallerna och processerna*. Stockholm: Manifest.

